

O NOUĂ NECROPOLĂ GETICĂ LA MURIGHIOL, JUD. TULCEA

Gavrilă Simion

Descoperirile ce fac subiectul lucrării de față sunt rezultatul unor cercetări sistematice care s-au întreprins acum doisprezece ani (1983), pe raza satului Dunavățul de Sus, com. Murighiol¹.

De altfel, localitatea Murighiol a intrat de mult în literatura de specialitate prin cele două necropole geto-dace din sec. IV - III a.Chr.². În ultimii ani, cercetările arheologice din această localitate au obținut noi valențe prin săpăturile de ampioare care se efectuează la cetatea romană ce trece a fi anticul Halmyris³. La cele de mai sus trebuie să adăugăm și de existența a numeroase vestigii din jurul cetății amintite. Pe platformele colinare din apropierea bălților, ca și pe versanții din vecinătatea orașului antic, sunt adevărate trezorerii arheologice, a căror documentare ne trimit în timp până la migrația indo-europeană⁴. Toate acestea și mai ales o serie de descoperiri întâmplătoare care s-au făcut cu prilejul lucrărilor de amenajare a drumului comunal Murighiol-Dunavățul de Sus, ne-au determinat să cerem autorizarea efectuării în zonă a unor săpături arheologice. Printre descoperirile întâmplătoare făcute în perioada lucrărilor rutiere amintite este și un *amphoriscos* din sticlă albastră, cu buza și pereții din jumătatea superioară decorați cu cercuri din linii drepte și frânte, colorate alternant cu galben și albastru, a cărei proveniență și datare i-au fost atribuite ca fiind de origine attică, sec. V - IV a.Chr.⁵.

Un al doilea motiv care a determinat alegerea obiectivului pentru cercetarea noastră l-a constituit aliniamentul de tumuli ce se profilează pe toată culmea Murighiol, prin amplasarea unui astfel de mormânt tumular pe vârful tuturor maneloanelor de pe coama dealului. Cercetările noastre s-au stabilit la doi tumuli dintre cei mai apropiati de locul descoperirilor întâmplătoare care s-au făcut pe traseul drumului rutier amintit.

În planul topografic, cele două movile cercetate în anul 1983 se localizau la numai 1,200 km sud-est față de cetatea Halmyris, sau la 400 m spre sud de la kilometrul 4 al drumului Murighiol-Dunavățul de Jos (fig. 1). În comparație cu celelalte movile din jurul lor, cele alese spre cercetare aveau un aspect foarte aplatizat, mai ales prima mobilă dinspre nord, numerotată de noi M II. Distanța dintre cele două movile săpate era doar de 10 m și marcată de existența unei gropi săpată în stâncă dealului de constructorii mobilelor. Cercetarea ei nu avea să ne dea ca informație decât imaginea formei sale, ea având aspectul unui con, cu diametrul de 8 m și adâncimea de 1 m, ocupând aproape toată suprafața de teren dintre cele

două movile. Existența unor astfel de gropi se înregistrează în vecinătatea tuturor movilelor din aliniamentul amintit și considerăm că ele sunt rezultatul acțiunilor constructorilor acestor morminte tumulare pentru a-și procura atât pământul necesar înălțării lor cât și piatra pentru amenajări de ordin ritual-funerar din interiorul movilei.

Analizat sub aspectul structurii geologice, pământul folosit la ridicarea acestor movile a avut în compoziția sa mult nisip, așa cum o are de altfel întreaga zonă din jurul lor, încât toată depunerea ce alcătuiește construcția propriu-zisă a mormântului tumular ne apare în aceeași uniformitate compozitională și de culoare cu cea de sub baza ei. În stratigrafia acestei uniformități se distinge cu claritate existența unui strat de arsură cu cenușă și cărbuni. Grosimea stratului de arsură și cenușă măsoară către centrul movilei cca. 2 cm, ca în extremitatea ringului de pietre sau de fragmente ceramice stratul să se subțieze și, sub aspectul culorii, să se dilueze până la dispariție. El este dovada certă a unei practici ritual funerare de purificare prin foc a terenului ales pentru construcția mormântului, iar sub aspect stratigrafic el reușește să facă vizibilă partajarea între solul antic și cel depus pentru înălțarea tumulului.

În ceea ce privește măsurătorile obținute după efectuarea săpăturilor arheologice, situația se prezintă în felul următor:

Movila M I (fig. 2/a) a înregistrat o înălțime de 1,35 m, iar săpătura noastră, care s-a executat până la stâncă, a avut o înălțime totală de 2 m și un diametru de 22/24 m. Zona sacră era delimitată atât de stratul de arsură, cât și de existența unui ring, cu circumferință alcătuită din platforme din bolovani și fragmente de amfore, mai mult sau mai puțin regulate și de mărimi diferite, cu o densitate mai mare în zona mormintelor și aproape simbolică în rest (fig. 2/a). Diametrul ringului măsura 18 m (la extremități). În comparație cu celealte construcții similare de tradiție mai veche, care nu se prezintă ca niște construcții uniforme, bine distințe în complexul funerar, realizate din bolovani mult mai mari decât cei ce compuneau mantaua tumulului⁶, la aceste movile ringurile sunt alcătuite, după cum am arătat mai sus, din platforme cu fragmente de amfore și mai puțin din bolovani. Lățimea acestor platforme la M I varia între 1 și 2 m în partea de sud-est, iar în cea de nord-vest circumferința avea să fie marcată mai mult simbolic din bolovani și câteva platforme de cioburi foarte mici (fig. 2/a).

Tot în practicile ritual-funerare se înscriv și aranjamentele de bolovani din centrul movilei. În stratigrafia ei, cele trei amenajări, care aveau forma unor mici platforme, se înscrău la diferite nivele. Prima s-a descoperit la adâncimea de numai 20 cm față de vârful movilei și măsura o suprafață de 60/60 cm. Cea de a doua depășea cu puțin dimensiunile primei, aceasta fiind realizată din bolovani mai mari

decât cea de sus și se situa pe verticală de la -35 la -50 cm. Pe aceeași verticalitate centrală se înscră și cel de-al treilea aranjament de bolovani. Acesta era așezat la baza movilei (-1,35 m), peste arsura de pe nivelul de călcare antic. Bolovanii, de proporții mai mari, erau dispuși aici în forma unui pachet. Lipsa oricărei urme de os sau de materiale arheologice ne-a determinat să credem că avem de-a face cu un cenotaf sau un aranjament de ordin ritual.

Certitudinea privind existența mormântului principal ne-a dat-o rămășițele unei mici construcții ce a constituit, după părerea noastră, o cameră funerară. Aceasta a fost zidită din plăci de mărimi diferite, nefasonate, și fără să se folosească nici un liant (fig. 7/b și c). Construcția respectivă a fost amplasată în sectorul de sud-sud-est al zonei sacre, în vecinătatea imediată a ringului, acoperind chiar o mică suprafață din platforma de fragmente ceramice (fig. 7/c). Din aceasta nu s-a păstrat peretele din partea de sud-est pe toată lungimea lui de 2,50 m. Ceilalți doi pereti laterali mai aveau: unul o lungime de 2 m (cel din partea de nord), iar al doilea doar 1,75 m (cel din partea de sud). După tot ce nu s-a păstrat, se pare că intrarea în această cameră funerară a fost pe latura de nord-vest. Din înălțimea lor a mai rămas doar 0,50 m, iar adâncimea lor față de suprafață de călcare a movilei măsoară -0,50 m și până la 0,60 m. O altă platformă din bolovani de piatră în formă de potcoavă, cu o suprafață de 3 m², se pare că a constituit factorul care a dus la distrugerea și profanarea acestui mormânt. O bucată de cărămidă și câteva fragmente ceramice cu striuri, de proveniență romană, descoperite în compoziția acestei platforme și lângă ea, ne dă informația asupra perioadei impactului care, aşa după cum se pare, s-a produs în sec. V d.Chr., provocând nu numai distrugerea camerei funerare din interiorul tumulului, ci și fenomenul de aplativare a movilei.

Singura descoperire referitoare la scopul înălțării tumulului o constituie prezența unui mormânt de incineratie cu urnă (fig. 7/b și d). Acesta a fost amplasat în partea de sud-sud-est a movilei, la distanță de 1,25 m de la platforma ringului spre interior. Prin simplitatea lui, în comparație cu cel amintit mai sus care era pregătit cu o cameră funerară, prin izolarea lui față de ring, cât și prin celealte elemente din interiorul tumulului (aranjamente de pietre etc.), este considerat de noi ca fiind un mormânt secundar. Este greu de presupus momentul depunerii lui în timp față de construcția complexului funerar. Atât vasul-urnă cât și celealte obiecte de inventar depuse lângă el (un bol mic și o oglindă mică din bronz, trecută prin foc), toate erau așezate pe nivelul de călcare antic, peste stratul de cenușă ce a rezultat din focul făcut pentru purificarea suprafeței respective (fig. 7/d).

Compoziția nisipoasă a tumulului și uniformitatea de culoare în toată stratigrafia lui, nu ne-a permis să stabilim nici un fel de observații de acest ordin privind existența mormântului înainte de construirea movilei sau depunerea lui ulterioră și nici o formă de relație cu celealte elemente din complexul respectiv.

Depunerea urnei pe nivelul de călcare antic, purificat anterior prin foc, ne determină să tragem concluzia asupra existenței unei contemporaneități dintre acest mormânt și construcția tumulului, cu toate celelalte elemente pe care le cuprinde: platformele ringului și camera funerară. Îngroparea urnei după construirea tumulului presupune că cei ce au introdus urna și ofranda respectivă erau cunoșători ai ritualului privind obligativitatea aşezării întregului inventar numai pe solul purificat (aspect pe care l-am mai întâlnit și în alte situații la necropola tumulară romană de la Noviodunum), sau pur și simplu, urna a fost depusă înainte de înălțarea movilei.

Materialul descoperit în aceste complexe tumulare se află la Muzeul de Arheologie al Institutului de Cercetări Eco-Muzeale din Tulcea și se compune din:

a) Inventarul mormântului de incinerare, alcătuit din:

- **Vasul - urnă**, care este o cană cu corpul sferoidal, confectionată dintr-o argilă fină, nisipoasă, fragilă și permeabilă. A fost ars la temperatură ridicată, fapt ce i-a dat un aspect oxidant, cu o nuanță roșie-cărămizie. Pereții vasului sunt subțiri și poartă urme de vopsea maronie. Gura și gâtul până la umerii cănii lipsesc, sparte voit pentru noua sa destinație. A fost prevăzută cu o toartă plată ce mai păstrează la bază aspectul formei sale și o lățime de 3,5 cm. Fundul este inelar, având un diametru de 9/9,5 cm. Înălțimea actuală măsoară 22 cm, iar diametrul maxim - 19 cm. Inv. 37.089 (fig. 3/a).

- **Bol**, descoperit lângă urnă împreună cu rămășițele unei oglinzi din bronz. El este realizat dintr-o argilă galbuie, fiind acoperit în interior și parțial în exterior cu un strat subțire de vopsea neagră-maronie. În exterior, aceasta suprapune pe mici porțiuni o altă suprafață a pereților, acoperită cu vopsea roșie. Nuanțe de vopsea roșie se percep sub stratul rarefiat de vopsea neagră, precum și în interiorul bolului, mai ales în curba de sub buză. Ca formă, bolul are buza arcuită spre interior, fundul este inelar și puțin evazat. Diametrul lui măsoară 3,3 cm, iar înălțimea - 0,4 cm. Diametrul maxim al bolului este de 8 cm, deschiderea interioară - 6,6 cm, iar înălțimea lui este de 3,1 cm. Inv. 37.110 (reinventariat cu nr. 40.246) (fig. 3/c).

- **Oglinda din bronz**, distrusă în cea mai mare parte, cu resturile torsionate, dovedă a trecerii ei prin foc. Oglinda a fost realizată într-un format mic, cu diametrul de 13 cm, fiind introdusă într-o ramă de bronz și prevăzută cu un mâner din fier, rotund în secțiune și prins de placă prin două nituri (fig. 3/b). Detaliul înscrie posibilitatea trecerii acestei oglinzi într-un atelier de reparații care i-a prins mânerul de fier cu ajutorul celor două nituri. Inv. 37.091.

În interiorul urnei, peste oasele calcinate, au mai fost descoperite următoarele obiecte:

- **Două silexuri**, din care s-a putut păstra doar unul, care poartă numărul de inventar 37.092. Acesta are dimensiunile: 3,2/2,2 cm (fig. 4/a).

• Un vârf de săgeată din fier, cu trei muchii. Lungimea totală este de 5 cm, din care 1,4 cm are tija. Inv. 37.099 (fig. 4/b).

• Un nasture cu corpul din fier, în formă semisferică (bumb) acoperit în exterior cu o foită de bronz în onduleuri, care s-a distrus (fie prin foc, fie prin îmbătrânire), din care se mai păstrează acum doar marginea de jos. Îmbrăcământea din partea concavă și urechea de prindere sunt din fier. Are un diametru de 2,1 cm. Inv. 37.090 (fig. 4/c).

• Fusaiolă din lut în formă bitronconică, cu diametrul maxim de 3,2 cm și înălțimea de 2 cm. Inv. 37.094 (fig. 4/d).

• Piesă din lut în formă biconică, a cărei utilitate sau reprezentare este neidentificabilă. Are o lungime de 3,6 cm și un diametru maxim de 2 cm. Inv. 37.095 (fig. 4/e).

• O incuță din lut (miniatură), care poate fi interpretată și ca o bărcuță ori mărgică, datorită orificiului pe care îl are la unul din capetele sale. Dimensiuni: 3,2/1,2 x 1,4 cm. Inv. 37.096 (fig. 4/f).

• Două greutăți pentru plasă de pescuit realizate din lut (în miniatură), din care una s-a găsit într-o formă fragmentată (partea inferioară lipsește). Dimensiuni: 1,8/1,3 cm (inv. 37.097); diametrul: 1,6 cm (inv. 37.098) (fig. 4/g).

• Vas din lut (miniatură), decorat cu proeminențe. Dimensiuni: 3,2/2,2 cm. Inv. 37.093 (fig. 4/h).

• Trei figurine antropomorfe din lut (miniatură), realizate într-o formă schematică, fără a se putea determina dacă reprezintă bărbați sau femei. Dimensiuni: 3,8/2,2 cm (inv. 37.100); 2,2/1,4 cm (inv. 37.101); 2/1,3 cm (inv. 37.102) (fig. 5/a).

• Piesă plată din lut în formă romboidală, cu aspect de mărgăea. Dimensiuni: 1,5/1,3 cm. Inv. 37.103 (fig. 5/b).

• Trei exemplare mărgăle din sticlă în formă sferică și brăzdate longitudinal și latitudinal de striuri. Dimensiuni: 1,2/1,1 cm. Inv. 37.104 - 37.106 (fig. 5/c).

• Mărgăle din sticlă albastră cu decor "ochi de pisică" albi. Dimensiuni: 1/1 cm. Inv. 37.107 (fig. 5/c).

• Treizeci exemplare mărgăle din sticlă de diferite forme și mărimi, din care unele trecute prin foc, ceea ce a produs deformarea lor și o slăbire a forței de conservare. Toate poartă numărul de inventar 37.108 (fig. 5/c).

Datarea acestui mormânt rămâne o problemă tributară situației din întregul complex funerar, întrucât nici unul din obiectele de inventar nu poate fi încadrat într-o anumită limită cronologică. Vasul-urnă este o cană realizată la roată undeva în centrele locale. Forma acesteia, atât cât ni s-a păstrat, nu ne poate ajuta să-i găsim o similitudine cu alte asemenea descoperiri decât în linii mari. Aceeași situație rezultă și din analiza bolului descoperit ca vas de ofrandă lângă urnă. Stratul superficial de vopsea neagră din interiorul bolului, ca și din exteriorul său nu constituie decât o încercare de imitare a firmisului folosit în centrele mediteraneene. Ca atarc, ca și primul vas, și cel de al doilea nu poate fi decât tot un produs autohton, lucrare a unui artizan-olar local, fie din unul din centrele grecești vest-pontice, fie din *factoriile* acestora.

Deasemenea, nici unul din obiectele descoperite în interiorul urmei nu poate fi încadrat în limitele unor date certe. Atât mărgelele de sticlă cât și vârful de săgeată sunt obiecte folosite pe perioade de timp destul de mari, unele mergând chiar și în timpurile anterioare celei elenistice, aşa cum sunt mărgelele din sticlă.

Ca atare, toartele de amfore stampilate care s-au descoperit pe platformele cu fragmente ceramice ce alcătuiau ringul tumular, rămân elementele care ne datează cu certitudine absolută întregul complex tumular. Inventarierea materialului ceramic descoperit, studierca acestuia și, mai ales, clasarea și asocierea tuturor fragmentelor în vederea restaurării vaselor sacrificiate ne-a facilitat formularea unei prime concluzii referitoare la practicile ritual-funerare care s-au folosit la acest mormânt. Aceasta susține ideea că sacrificiul acestor amfore, al căror număr rămâne pentru noi impresionant de mare, s-a făcut în altă parte, de unde s-a adus la mormânt numai o parte din resturile vaselor sparte.

Așa se face că, din marea cantitate de fragmente nu s-au putut restaura decât două amfore, și acelea doar parțial. Chiar dacă o serie de fragmente ascund posibilitatea restaurării unor părți din corpul amforelor, cu certitudine susținem afirmația că nici unul din fragmentele existente nu ne ajută să mai completăm sau să restaurăm părți din gâturile, din umerii sau din fundul amforelor sacrificiate. Lipsa majorității unor astfel de părți din vase este o certitudine că sacrificarea acestor amfore s-a făcut fie la locul incinerării, fie în altă parte, unde s-a organizat "banchetul funebru".

b) *Din tot materialul ceramic fragmentar, în care s-au găsit 40 de toarte sau fragmente de toarte de amfore stampilate, după cum urmărază:*

Nr. crt.	Nr. inv.	Descrierea pastei amforei sau a toartei	Forma și dimensiunile stampilei	Simbol	Legendă	No-te și fig.
0	1	2	3	4	5	6
1	36.951	Partea superioară a amforei cu ambele toarte. Pastă roz-pal cu angobă roz-gălbuiie. Diametrul gâtului în interior: 9 cm.	Dreptunghiulară a) 3,5/1,4 cm	Capul lui Helios	ΕΠΙ ΤΙΜΑ ΣΑΓΟΡΑ <i>'Eπὶ Τιμα σαγόρα</i>	7. (fig. 8/a)
			b) 3,5/1,3 cm	F. simbol	‘YAKIN[ΘΙ]JOY ΜΑΡΣΥΑ <i>·Yakinvθίον Μαρσύα</i>	(fig. 8/b)
2	36.979	Fragment toartă, gât și buză. Pastă roz, angobă gălbuiie.	Dreptunghiulară 4/1,6 cm	În capăt stânga, la exterior - stea cu 8 raze	ΕΠΙ ΑΓΕ ΜΑΧΟΥ <i>'Eπὶ Ἀγε μάχου</i>	9. (fig. 8/c)
3	36.996	Fragment toartă, gât și buză. Pastă roz-pal, angobă gălbuiie.	Rotundă - fragment. Diam.: 3//2,8 cm	Floare de rodie, frunze neclare, înconjurate cu un cerc	ΕΠΙ ΑΓΞΜΑΧΟΥ Δ _ _ <i>'Eπὶ Ἀγεμάχου</i>	10. (fig. 8/d)
4	36.967	Fragment toartă. Pastă fină, roz-pal, angobă gălbuiie.	Dreptunghiulară 4,7/1,4 cm	Text pe două rânduri	ΚΑΡΝΕΟΥ ΕΠΙ ΑΙΝΗΤΟΡΟC <i>Karpnéou 'Eπὶ Αἰνήτορος</i>	11. (fig. 8/e)
5	36.984	Fragment toartă și gât. Pastă fină roz-pal, angobă gălbuiie.	Rotundă, parțial ciobită. 3/3,1 cm	Floare de rodie cu imaginea și textul prost conservate	ΕΠΙ] ΑΙΝΗΤΟΡΟΣ Α[Γ]ΠΙΑΝΙΟ[Υ] <i>E[πὶ] Αἰνήτορος Α[γ]πιανίο[υ]</i>	12.

0	1	2	3	4	5	6
6	36.964	Fragment toartă. Pastă fină, roz-pal, cu angobă gălbuie.	Dreptunghiu-lară 3,8/1,7 cm	Text pe două rânduri	ΕΠΙ ΑΙΝΗΤΟΡΟΣ ΠΕΔΑΓΕΙΤΝΥΟΥ 'Επι Αἰνῆτορος Πεδαγεῖτνύου	13. (fig. 8/f)
7	36.972	Fragment toartă. Pastă roz-pal. Angobă slabă roz-gălbui.	Rotundă 2,2/2,3 cm	Floare de rodie cu frunze puțin clare	ΕΠΙ ΑΙΝΗΤΟΡΟΣ 'Επι Αἰνῆτορος	14.
8	36.997	Fragment toartă cu o parte din gât. Pastă roz-pal cu angobă gălbuie.	Dreptunghiu-lară 3,6//1,5 cm	Text pe trei rânduri	ΕΠΙ ΑΙΝΗΤΟΡΟΣ ΔΙΟΣΘΕΟΥ 'Επ[ι] Αἰνῆτορος Διοσθέου	15. (fig. 8/g)
9	36.991	Fragment de gât cu toartă din pastă roz-pal, cu angobă gălbuie spre roz.	Dreptunghiu-lară 4,2/0,8 cm	Text șters pe un rând	ΕΠΙ [ΔΕΜΟΚΡΑΤΕΥΣ]? sau ΔΑΜΟΚΛΕΥΣ 'Επι [Δαμοκράτευς] sau Δαμοκλεῦς ?	16.
10	36.966	Fragment toartă cu gât și buză. Pastă fină, roz-pal, angobă slab gălbuie spre roz.	Dreptunghiu-lară 3,5/1,3 cm	Text pe două rânduri	ΕΠΙ ΙΕΡΕΩΣ ΑΓΕΜΑΧΟΥ 'Επ[ι] ιερέως Αγεμάχου	17. (fig. 8/h)
11	36.970	Fragment toartă. Pastă roz cu angobă gălbuie.	Dreptunghiu-lară 3,7/1,7 cm	Text pe trei rânduri	ΕΠΙ ΚΛΕΩ ΝΥΜΟΥ ΥΑΚΙΝΘΙΟΥ 'Επι Κλεω νύμου Υακινθίου	18. (fig. 8/i)

0	1	2	3	4	5	6
12	36.989	Fragment toartă. Pastă roz-pal, angobă gălbuie.	Dreptunghiulară 3,5/1,5 cm	Text pe două rânduri	ΕΠΙ ΚΡΑΤΙΔΑ ΔΑΛΙ – Υ <i>'Epi Kρατίδα Δαλί[ο]υ</i>	19. (fig. 8/j)
13	36.968	Fragment toartă din pastă roz-pal cu angobă superficială pal-gălbuie.	Dreptunghiulară 3,6/1,5 cm	Text pe două rânduri	ΕΠΙ ΚΡΑΤΙΔΑ ΠΑΝΑΜΟΥ <i>'Epi Kρατίδα Πανάμου</i>	20.
14	36.981	Fragment toartă. Pastă roz-pal, angobă gălbuie.	Dreptunghiulară 3,5/1,1 cm	Text clar pe două rânduri	ΕΠΙ ΘΕΣΤΟΡΟΣ ΠΑΝΑΜΟΥ <i>'Epi Θέστορος Πανάμου</i>	21. (fig. 9/a)
15	36.976	Fragment toartă, pastă roz-pal cu angobă slabă de culoare roz-gălbuie.	Dreptunghiulară 3,5/1,1 cm	Text pe două rânduri foarte șters	ΕΠΙ [ΣΩΣΤΡ]ΑΤ[ΟΥ] ΠΑΝ _____ <i>'Epi [Σωστρ]άτου Παν[άμου]</i>	22.
16	36.987	Fragment de toartă cu gât și buză, pastă roz-pal cu angobă gălbuie.	Rotundă Diam.	Floare de rodie cu frunze neclare. Text neclar prin aplicare neuniformă a stam-pilei	ΕΠΙ _____ ΕΩΣ ΤΙΜΑΣΑΓΟΡΑ <i>'Eπ' [ιερ]έως Τιμασαγόρα</i>	23.
17	36.961	Pastă fină roz-pal cu angobă gălbuie	Dreptunghiulară 3,7/1,6 cm	Text pe două rânduri cu litere foarte sterse	[ΕΠΙ] ΙΕΡΩ _____ _____ IOY <i>'Epi 'Ιέρω[νος] / 'Αγριανήον</i>	24.
18	36.971	Fragment toartă. Pastă roz-pal. Angobă roz-gălbuie.	Dreptunghiulară 1,5x2,5/3,3 cm	Stea cu opt raze în capătul stâng. Text pe două rânduri; incomplet	ΕΠ _____ ΙΜΑΣ <i>'Eπ' _____ [Τ]ιμασ[αγόρα]</i>	25.

0	1	2	3	4	5	6
19	36.978	Fragment de gât cu buză și toartă. Pastă roz cu angobă gălbuiie.	Rotundă 3/3 cm	Floare de rodic. Text ilizibil	ΕΡΜΑ — ΕΡΜΑ[ΙΟΥ] ? <i>'Ermáou</i>	26.
20	36.959	Restaurată partea superioară cu gât și umeri. Pastă roz-pal cu angobă roz-gălbuiie. Diam. maxim: 35 cm; diam. gât (în interior): 9 cm. Pe toartă și gât, între buză și stampillă, urme de vopsea roșie.	Ovoidală 3/2,6 cm	Floare de rodie cu frunze	ΑΝΤΙΓΟΝΟΥ ΠΑΝΑΜΟΣ <i>'Antigónou</i> <i>Pánamos</i>	27. (fig. 9/b)
21	36.960	Pastă fină roz-pal cu angobă gălbuiie.	Dreptunghiulară 3,9/1,6 cm	Fără simbol	ΑΓΑΘΟΚΛΕΥΣ <i>'Agathokleūs</i>	28. (fig. 9/d)
22	36.969	Fragment toartă. Pastă fină, roz-pal.	Dreptunghiulară. Fragment. 3,6-3,7/1,5 cm	Patru stele cu șase raze la colțuri. Dreapta sus - lipsă	ΑΡΙΣΤΟΚΡΑ[ΤΕΥΣ] * <i>'Aristokr[pat]eūs</i> * *	29. (fig. 9/c)
23	36.990	Fragment toartă cu parte din gât și buză. Pastă roz, angobă gălbuiie cu nuanțe de roz și vopsca roșie pe gât sub buză.	Dreptunghiulară. 3,6/1,5 cm	Patru stele cu șapte raze în colțuri	ΑΡΙΣΤΟΚ[ΠΑΤ]ΕΥΣ * <i>'Aristok[pat]eūs</i> * *	30. (fig. 9/e)
24	36.975	Fragment toartă. Pastă fină, roz-pal, angobă gălbuiie.	Dreptunghiulară. 4/1,3 cm	În capătul stâng - stea cu cinci raze. Text pe două rânduri	ΙΣΜ — — ΟΥ ? ΑΡΙΣΤ — ΙΔΑ <i>'Ism / iθi / ou ?</i> <i>'Arist / e / ða</i>	31. (fig. 9/f)
25	36.974	Fragment toartă. Pastă roz cu angobă gălbuiie.	Dreptunghiulară. 4,1/1 cm	Text pe două rânduri separate de o linie în relief. În capătul drept stea cu cinci raze	ΔΑΛΙΟΥ ΑΡΙ — — — <i>Δaλíou</i> <i>'Ari[steíða]</i>	32. (fig. 9/g)

0	1	2	3	4	5	6
26	36.983	Fragment toartă. Pastă roz-pal, angobă gălbuie.	Rotundă (fragment) 2,9 cm	Floare de rodie. Prima parte a textului sters	[ΔΑΜ]ΟΚΡΑΤ[ΕΥ]Σ <i>[Δαμοκράτεις]</i>	33. (fig 9/h)
27	36.993	Fragment toartă. Pastă roz-pal.	Rotundă 3/2,9 cm	Floare de rodie cu frunze neclare	ΔΑΜΟΚΡΑΤΕΥΣ <i>Δαμοκρατευς</i>	34. (fig 10/a)
28	36.965	Fragment toartă. Pastă roz-pal, angobă gălbuie.	Rotundă 2,8 cm	Floare de rodie cu frunze neclare	ΔΑΜΟΧΡΑΤΕΥΣ <i>Δαμοχρατευς</i>	35.
29	36.988	Fragment toartă. Pastă roz-pal, angobă gălbuie.	Dreptunghiu- lară 3,6/1,6 cm	Fără simbol	ΔΩΡΟΘΕΟΥ <i>Δωροθέου</i>	36. (fig. 10/b)
30	36.992	Fragment toartă cu gât și buză. Pastă roz-pal, angobă gălbuie.	Rotundă 2,4-2,5/2,7 cm	Floare de rodie cu frunze neclare. Text neclar	ΛΕΙ - - - ΒΡΟΓΥΣ <i>[Κ]λει[σιμ]/</i> <i>βροτίδα (?)</i>	37.
31	36.962	Fragment toartă. Pastă fină roz, angobă gălbuie.	Dreptunghiu- lară 3,8/1,5 cm	Stea cu opt raze. Dreaptă. Text pe două rânduri sters	Υ - - - TOΥ <i>Υ[ακινθ]του?</i>	38.
32	36.977	Fragment de toartă cu gât și buză. Pastă roz-pal cu angobă gălbuie.	Dreptunghiu- lară 4,8/1,5 cm	Fără simbol	ΦΙΛΑΙΝΙΟΥ <i>Φιλαινίου</i>	39. (fig. 10/c)
33	36.985	Fragment toartă. Pastă roz-pal, angobă gălbuie.	Dreptunghiu- lară 6,3/1,3 cm	Text pe două rânduri	ΜΑΡΣΥΑ ΠΑΝΑМОΥ <i>Μαρ[σ]ύα</i> <i>Πανάμου</i>	40. (fig. 10/d)
34	36.994	Fragment din toartă. Pastă roz-pal, cu angobă gălbuie.	Dreptunghiu- lară 3,4/1,5 cm	Simbol - o tortă	ΣΩΚΡΑΤΕΥΣ <i>Σωκράτευς</i>	41. (fig. 10/e)

0	1	2	3	4	5	6
35	36.986	Fragment toartă. Pastă roz-pal cu angobă slabă.	Dreptunghiulară (fragment) Lată: 1,2 cm	Text păstrat parțial	— ATEYΣ [Αριστοκράτεις] sau [Σωκράτεις]	42.
36	36.980	Fragment toartă.	Dreptunghiulară 3,6/1,4 cm	Lipsă colț stânga sus. Text ilizibil	— — — — — — αΟΥ — — — ου	
37	36.963	Fragment toartă.	Dreptunghiulară (fragment) lat: 1,3 cm lung. păstrată: 0,4 cm	Text ilizibil	— — — ΓΟ — — — γο	
38	36.982	Fragment toartă cu gât și buză. Pastă roz cu angobă fină, galbuie.	Dreptunghiulară 3,8/1,6 cm	Text pe trei rânduri, ilizibil	— — — — — — ΠΡΑΜΥ ? — — — — — — Ηράν[...] ?	43.
39	36.973	Fragment toartă cu gât și buză. Pastă roz-pal cu angobă slabă, galbuie.	Dreptunghiulară 3,8/1,3 cm	Stânga sus stea cu șase raze. Text ilizibil	ΕΠΙ — — Ρ — — < ΤΟΜΟ — ΟΥ 'Επι[...]ρ[...] Τομοf... lou	
40	36.995	Fragment toartă. Pastă roz, angobă galbuie.	Dreptunghiulară lată: 1,4 cm	Stea cu cinci raze în colț jos	Δ — — — Δ — — —	

A doua movilă, numerotată M II, era situată, aşa după cum am menționat mai sus, în partea de nord față de prima. Ea avea un mare grad de aplativare, încât forma ei era aproape imperceptibilă în peisajul general al locului. Săpătura s-a realizat în același mod ca și la cea anteroară, rezultatele fiind însă cu mult mai slabe.

Dimensiunile acestei movile au înregistrat un diametru de 16,50 m pe direcția est-vest și 17,40 m pe cea de la sud la nord.

Nivelul de călcare antic, marcat și aici destul de evident prin stratul de cenușă rezultat în urma purificării solului prin foc, a usurat interpretările și măsurătorile strătigrafice. Săpătura noastră s-a efectuat până la adâncimea de 1,40 m,

iar înălțimea movilei propriu-zise nu a depășit 0,65 - 0,70 m (măsurat de la baza acesteia, marcată de stratul de cenușă). De altfel, pe același nivel au fost descoperite și grupajele fragmentelor ceramice care punctau traseul ringului funerar. La aceste sublinieri stratigrafice, observațiile noastre mai pot remarcă existența aceleiași compoziții geologice ale mantalei de pământ ce forma movila propriu-zisă cu solul terenului din jur sau de sub ea.

La gradul de aplativare amintit, este firesc ca și descoperirile arheologice să fie cu mult mai sărace. În movilă nu s-a găsit decât un mic grupaj de fragmente ceramice situate în jurul unei pietre, care ar putea fi atribuite drept rămășițele unui mormânt. Acestea provin de la un vas lucrat cu mâna din pastă grosieră, decorat cu benzi alveolate și aplicate pe pereții lui. Grupajul amintit a constituit de fapt singurele mărturii arheologice în toată jumătatea vestică a movilei. În jumătatea de est, opt grupaje sau platforme izolate, alcătuite din fragmente ceramice provenite de la amfore rodiene, marcau traectoria ringului în formă unui semicerc (fig. 2/b). În centrul movilei câțiva bolovani din piatră constituiau poate rămășițele altui mormânt. Ca atare, singurele materiale care ne dau unele informații asupra existenței și încadrării cronologice a acestui mormânt tumular îl constituie fragmentele ceramice din grupajele ringului. Din totalul fragmentelor ceramice descoperite s-a putut reconstituî partea superioară de la trei amfore, din care două purtau stămpile pe ambele toarte (fig. 6 și fig. 10/f - g). Astfel, cele opt nișuri de amfore cu stămpile care au fost descoperite printre fragmentele ceramice din această movilă se asociază sau nu, după cum urmează.

Movila II

Nr. crt.	Nr. inv.	Descrierea pastei amforei sau a toartei	Forma și dimensiunile stămpilei	Simbol	Legendă	No-te și fig.
0	1	2	3	4	5	6
1	37.082	Restaurată partea superioară și cu ambele toarte. Pastă roz-pal. Înălțimea gâtului: 24 cm; deschiderea gurii: 9/10 cm (interior) și 12 cm (exterior); buza: 1/1 cm. Angobă galbuie și vopsea roșie pe gât sub buză.	a) 4/1,5 cm	Text pe două rânduri. Dreapta jos - simbol neclar	ΕΠΙ ΔΑΜΟ ΘΕΜΙΟΣ <i>'Epì Dámo</i> <i>Θεμίος</i>	44. (fig. 11/a)

0	1	2	3	4	5	6
			b) 4/1,5 cm	Text pe două rânduri; în parte, litere ilizibile	-- POMIOY ΑΓ -- Σ -- [B]ρούιον	45.
2	37.081	Restaurată partea superioară, cu ambele toarte. Pastă roz-pal, angobă gălbuiie. Gâtul: 12 cm înălțime; diam. gurii: 10 cm (interior) și 12 cm (exterior).	Dreptunghiulară a) 3,9/1,3-1,4 cm	Text pe două rânduri; fără simbol	ΕΠΙ ΩΕΦΑΡΝΕΥΣ - ΕΣΜΟΦΟΡΙΟΥ ? 'Επί Θευφαρνευς Θεσμοφορίον	46. (fig. 11/b)
			b) 4/1,4 cm	Text pe un rând; simbol - fâacie	Σ - ΚΡΑΤΕΥΣ Σωκρατευς	47. (fig. 11/c)
3	37.084	Fragment din gâtul unei amfore cu partea superioară a ambelor toarte. Pastă fină, roz-pal; angobă gălbuiie. Vopsea roșie pe gât, între buză și stampile și pe toarte.	a) 3,5/1,1 cm	Text pe două rânduri; fără simbol	ΕΠΙ ΙΑΣΙΚΡΑΤΕΥΣ [ΙΑ]ΝΑΜΟΨ 'Επί Ιασικρατευς [Πα]νομου	48. (fig. 11/d)
			b) 3,3/1 cm	Fără simbol	ΔΙΟΥ Δίου	49. (fig. 11/e)
4	37.083	Restaurată partea superioară cu o singură toartă. Aceleasi dimensiuni ca mai sus și aceeași pastă.	Dreptunghiulară 3,8/1,5 cm	Text pe trei rânduri (al treilea rând - ilizibil)	ΕΠΙ ΚΛΕ -- Ο ΜΑΧΟΥ Α - - - - ΟΥ 'Επί Κλειτο μαχου Α[...]ου	50. (fig. 11/f)
5	37.086	Fragment toartă cu gât și buză. Pastă roz-pal cu angobă roz-gălbuiie.	Dreptunghiulară 3,7/1,5 cm	Text pe un rând; fără simbol	ΑΡΙΣΤΙΩΝΟΣ 'Αριστίωνος	51. (fig. 11/g)

0	1	2	3	4	5	6
6	37.085	Fragment toartă cu gât și buză. Pastă roz-pal, angobă galbuie. În partea superioară a buzei - canelură circulară.	Circulară	Floare de rodie stearsă în mare parte împreună cu o parte din text	[---] ΑΓΡΙΑΝΙΟΥ [Aívēa] 'Aypianíou	52.
7	37.087	Fragment toartă cu gât și buză. Pastă roz-pal cu angobă galbuie. În partea superioară a buzei - canelură circulară.	Circulară (fragment)	Floare de rodie (parțială). Text parțial	----- YΣ υς	
8	37.088	Fragment toartă cu o parte din gât și buză. Pastă fină, roz-pal, cu angobă galbuie. Deasupra toartei și pe gât - urme de vopsea roșie.	Dreptunghiulară lată: 1,5 cm; lung.: se mai păstrează 1,2 cm	Text fragmentar	----- HO [...]HO	

*

* * *

Cu toate că cercetările de la Dunavățul de Sus, com. Murighiol, ni se prezintă în aparență cu un rezultat sărac, importanța lor sub aspectul informației ne permite însă să le situa printre acele izvoare arheologice ce pot susține o serie de răspunsuri la multiplele probleme pe care le ridică istoriografia acestei perioade istorice.

Un prim interes științific îl are însăși acestă prezență, relativ mare, de ștampile în complexe închise, aşa cum au fost cele două movile funerare. Situația dă posibilitatea clădirii unor studii ce pot aborda mai multe probleme, fie de ordin epigrafic, cum ar fi cele legate de reconstituirea onomasticii pentru centrul de producție de unde provin amforele respective, fie de ordin comercial și chiar politic, atât pentru cei ce le-au furnizat, cât și pentru zona gurilor Dunării. Prezența unui număr atât de mare de elemente care provin dintr-un centru de producție egeeane ne atrage atenția asupra rolului economic pe care îl juca Rodosul la sfârșitul secolului III și începutul celui următor a.Chr., precum și importanța gurilor Dunării în orientarea și intensitatea traficului comercial al acestor puteri maritime.

Analizată sub acest ultim aspect, o astfel de prezență de fragmente amforice ne dă certitudinea că în perioada respectivă a existat un trafic comercial intens în această zonă, ceea ce presupune și existența unui important centru care să faciliteze promovarea unui comerț de tranzit activ. Pentru perioada de care vorbim, un

asemenea centru care să asigure efectuarea comerțului de tranzit nu putea fi decât un factoriu.

Stratigrafia evidențiată prin cercetările efectuate la cetatea romană de la Murighiol, situată doar la 1 km de descoperirea noastră și care trece a fi vechiul Halmyris, ne documentează cu certitudine existența unei astfel de așezări pe promontoriu respectiv⁵³. De altfel, în stratigrafia cetății s-au descoperit destul de multe, raportat la volumul săpăturii, fragmente de amfore și ștampile rodiene care pot susține că așezarea de aici a jucat un astfel de rol înainte de venirea romanilor.

Legat de problema descoperirii noastre, existența resturilor de amfore rodiene și, mai ales, a toartelor ștampilate, are o deosebită importanță prin faptul că datele ce ni le-au furnizat încadrează de la bun început mormintele tumulare cercetate în limitele unei cronologii foarte restrânse. După datările menționate în catalogul de mai sus, asupra cărora vom reveni cu o serie de precizări și comentarii, aceste monumente funerare au putut fi construite aproximativ către sfârșitul primului sfert sau spre jumătatea celui de-al II-lea secol a.Chr. Cea mai târzie ștampilă a fost datată de V. Lungu⁵⁴ cu anul de fabricație 193 a.Chr. (v. ștampila cu nr. inv. 36.991, de la nr. crt. 9 din catalog). Livia Buzoianu, în noul său studiu, urcă cronologia unor producători spre jumătatea sec. II. a.Chr.⁵⁵. La limita de jos a încadrării cronologice a ștampilei menționate, trebuie avută în vedere și o perioadă de timp de la data fabricării și până la ajungerea ei în mormânt.

Pornind cu această certitudine cronologică în analiza celorlalte elemente de ordin ritual-funerar, descoperirea noastră ne poate da o seamă de răspunsuri la problemele ce la poate aborda un astfel de mormânt.

Din acest punct de vedere, tumulii cercetați păstrează întru-totul tradiția practicilor ritual-funerare pe care le cunoaștem din văcurile anterioare. Construcția ringului pentru delimitarea zonei "sacre", destinată desfășurării practicilor funerare legate de mormânt, ne este cunoscută aici la Murighiol încă din perioada bronzului timpuriu⁵⁶. Referindu-ne însă la perioada elenistică sau a Laten-ului geto-dac, la autohtoni practica ritualului construcției ringurilor este larg răspândită în nordul Dobrogei. Astfel de ringuri realizate din piatră și fragmente de amfore, unele amfore depuse chiar întregi, au fost descoperite în necropola de la Argamum (Orgame în perioada greacă). Ele se înscriu în cronologia epocii elenistice, mai exact în sec. IV - III a.Chr.⁵⁷. Un astfel de ring realizat numai din amfore întregi s-a descoperit și pe teritoriul comunei Jurilovca, departe de cetate, la 2 km nord-vest de localitate⁵⁸, în mijlocul populației băstinașe sau poate lângă *factorium*-ul de la Vișina și aparține sub aspect cronologic primei jumătăți a sec. IV a.Chr. Asemenea morminte tumulare cu ring de amfore ne sunt cunoscute și pe teritoriul Olbiei⁵⁹.

Tot în această perioadă se încadrează și necropola de la Enisala, unde astfel de ringuri ne apar într-o formă de-a dreptul monumentală⁶⁰. Aceleași imagini ca și în

necropola de la Celic-Dere⁶¹, unde asemenea ringuri se perpetuează pe o perioadă de mai multe secole (VI - IV a.Chr.). Cazurile de la Celic-Dere din sec. VI a.Chr. nu sunt singure. Ringuri de piatră în morminte tumulare s-au găsit și în movila de la Sabangia⁶², ca și în cea de la Ciucurova (sec. VI - V a.Chr.)⁶³. După relatările de mai sus, această practică ritual-funerară o întâlnim aproape în mod curent în zona Dobrogei de nord, începând din sec. VI a.Chr. și până în sec. II a.Chr., când se încadrează de fapt mormintele tumulare de la Dunavățul de Sus. Aceeași formă rituală de morminte tumulare de mici dimensiuni, cu ring de piatră și cu cinerariile în urmă, depusă în centrul movilei, o întâlnim și la Niculițel, dar care se încadrează în sec. III d.Chr.⁶⁴. Ca atare, mormintele tumulare de la Dunavățul de Sus se înscriu nu numai cronologic, ci și ca spațiu, în același areal al unor forme rituale pe care getii le practicau consecvent.

O astfel de analiză comparativă se poate face și cu mormintele propriu-zise: camera funerară și mormântul cu urnă. Construcția camerei funerare care a fost distrusă parțial prin acea intervenție descrisă mai sus, arc și ea similitudini, atât cu mormântul de la Agighiol⁶⁵, datat în sec. IV a.Chr., cât mai ales cu cel de la Telița (sec. III a.Chr.)⁶⁶. În ceea ce privește mormântul de incinerație cu urnă, cu sau fără capac, cu pietre sau câteva fragmente de vase în jurul lui și chiar fără acestea, cu obiecte de ofrandă lângă urnă, precum și în interiorul ei, se înscrie ca formă tipică a ritualului practicat de lumea geto-dacă. Această formă de mormânt am întâlnit-o în mod curent în necropola de la Enisala, încadrată în sec. IV a.Chr.⁶⁷, în cea de la Murighiol din sec. IV - III a.Chr.⁶⁸, în tumulul de la Telița (sec. III a.Chr.)⁶⁹ și la Celic-Dere⁷⁰. Aceleasi morminte s-au descoperit și în necropolele geto-dacice din sudul Dobrogei de la Cernavodă, Satu-Nou și Canlia⁷¹, precum și la Zeletin în Moldova și în toată lumea geto-dacă⁷².

Ritul incinerației cu practica efectuării lui într-un loc anume din afara complexului funerar tumular este un obicei pe care îl găsim cu precădere la geto-daci și mai puțin sau chiar deloc la grecii din colonii care foloseau mai mult ritualul mormintelor de incinerație pe loc - "rug-busta"⁷³.

Despre o asemănare cu practicile ritual-funerare ale tracilor meridionali sau cu cele ale scitilor nord-pontici, iarăși nu poate fi vorba. Si unii și alții practicau inhumarea⁷⁴.

Nu este exclus ca sacrificarea amforelor despre care am vorbit mai sus să se fi făcut la locul incinerării și, de acolo, o parte din ele să fi fost aduse odată cu resturile cinerare, în complexul ritual-funerar al mormântului tumular.

Ofranda nu suportă nici ea un comentariu deosebit. Vasul-urnă, aşa cum am amintit mai sus, este o imitație după vasele elenistice, dar este un produs local, executat de un artizan local, indiferent de ce origine etnică a fost. Pentru această perioadă, acest tip de vas a devenit comun, un vas "de uz curent" sau "de bucătărie",

cum i se mai spune. Îl găsim destul de rar și, spre surprinderea noastră, tot aşa și în necropola de la Tomis⁷⁵. Aceleasi cuvinte se pot spune și despre bolul depus ca ofrandă lângă urnă. Vopseauna neagră de pe suprafața lui este o dovadă a imitației pe care a făcut-o artizanul local după bolurile de import cu firmis negru. Nici mărgelele și nici unul din obiectele descoperite în interiorul urbei peste cinerarii nu pot constitui elemente de datare. Astfel de obiecte, cum sunt mărgelele, indiferent că ele sunt simple ori striaate, policolor sau aşa-numitele "ochi de pisică", toate au o perioadă de circulație și de folosință foarte lungă, în toată perioada elenistică și chiar și mai vechi, iar ca răspândire ele se găsesc în toată lumea *oekoumenei* străbătută de corăbieri greci. Același regim de lungă folosință poate fi atribuit și vârfului de săgeată⁷⁶ și cu atât mai mult celorlalte obiecte din interiorul urbei care, după cum se pare, au o altă semnificație.

Analizate mai întâi sub aspectul cronologic, o parte din obiectele descoperite de noi, cum este acea piesă biconică din lut și unele din mărgele au asemănări cu cele din mormântul numerotat C₂M₄ de la Zimnicea, datat în sec. IV - III a.Chr.⁷⁷. Ca trăsături și formă conceptuală, figurinele din mormântul M I de la Dunavățul de Sus au aspecte aproape identice cu o parte din cele de la Cîrlomănești (jumătatea sec. I a.Chr.)⁷⁸, dar și cu cele de la Bunești-Averești din județul Vaslui⁷⁹, unde, alături de figurine, s-a descoperit și un vâscior în miniatură, ca și alte piese fără semnificație. Acestea au fost date în sec. IV- III a.Chr. Astfel de vase în miniatură împreună cu figurine și cu alte piese care au formă biconică sau ovală, fără a se reuși să li se dea o semnificație, au mai fost descoperite și la Poiana⁸⁰, fiind date în perioada La Tène III. De altfel, forma și decorul vasului-miniatură din urna mormântului de la Dunavățul de Sus are aceleași similitudini cu unicul vas decorat cu proeminențe care a fost descoperit într-un mormânt de inhumare tot de la Poiana⁸¹ și care a fost încadrat în cronologia etapei La Tène II - III⁸². Aceeași semnificație o dăm și descoperirii din cetatea de la Polovragi (sec. I a.Chr.) unde, alături de cele trei figurine descoperite într-o locuință, se află și un vâscior în miniatură⁸³. După cum reiese din descoperirile amintite mai sus (menționate doar cele ce au asemănările cele mai apropiate cu ale noastre), nici una din piesele ce formează inventarul acestui mormânt nu poate constitui un element de datare. Astfel de piese, interpretate în unanimitate ca fiind elemente ce au servit în procesul unor practici cultice, au fost folosite aproape în condiții identice în mai multe regiuni din lumea deto-dacă, ca de altfel și în cele din Thracia Meridională⁸⁴ pe o perioadă foarte mare, cuprinsă între sec. IV și I a.Chr. și poate chiar mult mai mult.

În ceea ce privește semnificația acestor descoperiri, ele au deschis de fiecare dată posibilitatea abordării unor dezbateri în mai multe ipoteze. Ideea că asemenea piese ar putea fi simple jucării⁸⁵ a fost respinsă aproape în unanimitate de toți cei care au abordat asemenea probleme. Vasile Pârvan⁸⁶ a respins ideea că astfel de

figurine ar fi reprezentări ale unor divinități, argumentând foarte convingător lipsa totală la geți a idolilor de teracotă ca formă plastică a unor idei religioase. Nici ideea atribuirii unora dintre ele cultului fecundității și fertilității, cum sunt cele cu aspect erotic de la Poiana nu a fost îmbrățișată ca fiind o perpetuare a credințelor mai vechi din perioadele preistorice⁸⁷. Cei mai mulți dintre cercetătorii care au comentat asemenea descoperiri le-au trecut pe seama unor forme de manifestare magico-vrăjitoarești⁸⁸, scoțându-le chiar în afara sferei religiei. Prin forma lor de execuție (lut, ars, execuție rudimentară, în cea mai mare parte neglijentă, de multe ori incomplete sub aspect anatomic și foarte schematic), aceste figurine nu pot fi considerate nici ca cele mai simple obiecte de artă. După forma lor, după componența truselor cu astfel de obiecte, descoperite fie în locuințe fie în morminte, toate au fost interpretate drept componente ale unui instrumentar de lucru în practicile magico-vrăjitoarești⁸⁹. Același lucru îl putem spune și despre inventarul din urna mormântului de la Dunavățul de Sus, com. Murighiol, unde, alături de micile figurine de lut, mărgele și vase în miniatură, pe care le putem atribui cu ușurință ca jucării ce aparțin sau sunt puse pentru un copil, găsim și vârful de săgeată, aducător de moarte, silexuri și alte obiecte care nu au niciun comun cu natura unui inventar pentru joaca unui copil.

Trebuie să subliniem faptul că, din acest punct de vedere, V. Sârbu ne pune la dispoziție prin teza sa de doctorat o amplă analiză a tuturor descoperirilor de acest gen de pe teritoriul stăpânit de geto-daci, precum și o reușită asociere cu toate celelalte aspecte ritual-funerare mai puțin obișnuite, practicate într-un fel sau altul de triburile care stăpâneau teritoriul de la nord de Dunăre la sfârșitul mileniului I dinaintea erei creștine⁹⁰.

Toate studiile care au abordat într-un fel sau altul problema spiritualității la geto-daci⁹¹ au comentat fenomenul dispariției sau a lipsei necropolelor autohtonilor în perioada de la sfârșitul sec. III a.Chr. până la venirea romanilor, enunțând pe seama aceasta unele ipoteze. La toate comentariile scrise cu referire la acest fenomen care s-a produs pe un spațiu atât de mare și la un neam întreg, cum se face că antichitatea greco-romană nu l-a consemnat în nici un document al vremii? Iar dacă lucrurile stau așa, atunci care este factorul care a jugulat o tradiție spirituală cunoscută până la jumătatea sec. III a.Chr. și bine documentată prin numeroase descoperiri?

La toate ipotezele care atribuie fenomenul unor măsuri sau unor noi orientări spirituale dictate de organizările Burebista-Deceneu, le putem răspunde cu o simplă întrebare pe care ne-o punem noi la relatările pe care ni le transmite un martor ocular despre grupurile de geți care invadau în zilele de targ piața Tomisului, cu nelipsitul lor cuțit de la brâu și bând vinul înghețat din ulcioare⁹². Cum se face că măsura luată de marii organizatori ai statului centralizat pentru stăpîrea vieții de vie pe tot cuprinsul țării lor a avut drept urmare frecvența unor astfel de scene care au îngrozit

pe delicatul poet al Tristelor și Ponticelor ? Pe când o problemă atât de importantă pentru viața spirituală a unui popor întreg, ca cea legată de cultul morților, să fie atât de general și de puternic trecută în dispariție ? Desigur, numai absența informațiilor, scrise sau arheologice, privind ritul și ritualul funerar la geto-daci, stau la baza unei astfel de diversități de idei și de ipoteze. Toate aceste probleme ne permit să le trece numai pe seama nedescoperirii încă a izvorului arheologic și, ca atare, pe necesitatea căutării lui.

De aceea, ne permitem să atribuim descoperirii noastre o importanță deosebită, nu atât prin valoarea specificătății inventarului amintit, cât mai ales prin posibilitatea unei încadrări într-o perioadă precisă și limitată în timp a întregului complex tumular cu toată documentarea lui ritual-funerară, în apartenența geto-dacică.

Prin detaliile descrise mai sus privind practicile ritual-funerare la acest mormânt am urmărit să atragem atenția asupra tradițiilor lor autohtone, iar prin izvoarele cronologice pe care le vom comenta în rândurile de mai jos, vom căuta să arătăm perpetuarea lor în timp, fără nici un fel de alterare și nici influențe din afară.

Revenind asupra încadrării cronologice a ștampilelor din tabelul de mai sus, dorim să face câteva sublinieri. Am amintit mai sus (nota 54) că cea mai de sus datare la ștampilele cu numele de eponimi este la V. Lungu - anul 193 a.Chr. În ultimul său studiu despre importul amforelor la Tomis, Livia Buzoianu⁹³ realizează o serie de corelații între numele de eponimi și producători, care ne permit și nouă să ridicăm datarea mormântului cu câteva decenii mai sus, adică în al doilea sfert al sec. II a.Chr. Astfel, eponimul *Aγεμαχον* (inv. 36.979) este încadrat între 188 și 186 a.Chr. Tot în această etapă, producătorul *Δαμοκρατευς* (inv. 36.993) sau *Δαμοχρατε[ς]* (inv. 36.965) își începe activitatea în jurul datei de 188 a.Chr.⁹⁴ și, bineînțeles, continuă să producă până către jumătatea sec. II a.Chr. La fel și producătorul *Αριστωνος*, de pe o ștampilă descoperită în M II (inv. 37.086), sau cel cu numele de *Βρομιον*, pentru care se tinde să-i încadreze activitatea spre jumătatea se. II și chiar peste această dată, sunt încadrați de aceeași autoare după Virginia Grace, între 188 și 176 a.Chr.⁹⁵. Dacă admitem reconstituirea eponimului de pe ștampila cu inv. nr. 37.081, descoperită tot în M II, ca fiind *Ξενοφάτος*, atunci încadrarea acestei ștampile ar fi în grupa a IV-a (174 a.Chr.)⁹⁶. La fel, și producătorul *Διον*, de pe a doua ștampilă a amforei cu nr. inv. 37.084, încadrată de aceeași autoare între 188 și 176 a.Chr.

Din relatăriile de mai sus reiese că prima movilă - M I - se încadrează cronologic către cel de-al doilea deceniu al sec. II a.Chr., dacă nu chiar către sfârșitul primului sfert al acestui secol, pe când despre cea de-a doua movilă - M II - se poate afirma că a fost construită în cel de-al doilea sfert al sec. II a.Chr. (după anul 170 a.Chr.).

Ca atare, complexele tumulare funerare de la Dunavățul de Sus, com. Murighiol, pot fi considerate pe drept ca una din primele breșe care pătrunde 'n opacitatea sec. II a.Chr. pentru care istoriografia nu înregistrează nici o descoperire de acest gen. În același timp, ele marchează acea linie a continuității spiritualității ritual-funerare a geto-dacilor, făcând legătura cu mormintele tumulare încadrate în cronologia sec. I a.Chr. - I p.Chr.⁹⁷ și ne dă speranță că prin căutări viitorul ne asigură noi descoperiri pentru această perioadă atât de săracă în astfel de informații.

Note

1. Comunicarea asupra cercetărilor ce fac obiectul lucrării de față a fost prezentată la Sesiunea anuală de rapoarte arheologice, organizată la Alba Iulia în 1984, rămăsc însă nepublicate. Intervul manifestat asupra acestor descoperirii a avut ca urmare valorificarea parțială a lor prin studiile: V. Sârbu, în Istros 5, 1987, pp. 91 - 157; idem, *Credințe și practici funerare, religioase și magice în lumea geto-dacilor*, Brăila-Galati, 1993 (teza de doctorat); Vasilica Lungu, în Dacia N.S., 34, 1990, pp. 205 - 217.
2. Exsp. Bujor, SCIV 7, 1956, 3 - 4, pp. 243 - 252; idem, MCA 3, 1957, pp. 247 - 254; idem, MCA, 1959, pp. 325 - 330; idem, MCA 8, 1962, pp. 297 - 300; idem, Dacia N.S., 2, 1958, pp. 125 - 141.
3. M. Zahariade, Al. Suceveanu, A. Opaiț, Cristina Opaiț, Fl. Topoleanu, Dacia N.S., 31, 1987, 1 - 2, pp. 97 - 106; Cristina Opaiț, Peuce X, 1991, pp. 457 - 481.
4. G. Simion, Peuce X, 1990, vol. I, pp. 33 - 39 și vol. II, pp. 21 - 34. Săpăturile efectuate asupra movilei publicate în acest volum au constituit de fapt continuarea cercetărilor în aliniamentul de morminte tumulare menționat în prezenta co-
5. G. Simion, în ΠΡΑΚΤΙΚΑ, ΤΟΥ XII ΔΙΕΦΝΟΥΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΚΛΑΣΙΚΥΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ, ΑΘΗΝΑ, 4 - 10 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ, 1983, ΤΟΜΟΣ Α, ΑΘΗΝΑ, 1985, pp. 272 - 279, ΠΙΝ, 49/1 (Lucrările celui de-al XII-lea Congres Internațional de Arheologie Clasică, Atena, 4 - 10 septembrie 1983, tom. A, Atena, 1985, pp. 272 - 279, pl. 49/1).
6. G. Simion, Peuce 2, 1971, Tulcea, pp. 63 - 129; idem, în Probleme actuale ale istoriei naționale și universale, Chișinău Universitas, 1992, pp. 18 - 47.
7. V. Canarache, *Importul amforelor stampilate la Istria*, București, 1957, p. 253/(600); ΕΠΙ/TIMA_ΓΟΡΑ, fără simbol, p. 254/(601); cu trimitere la Pridik, 1917, p. 18, nr. 369, 370 - cu simbol "capul lui Helios"; Livia Buzoianu, Pontica 13, 1980, pp. 133 și urm., datată 220 - 200; idem, Pontica 25, 1992, pp. 99 - 165, unde își corectează cronologia și aduce la zi bibliografia după Virginia Grace, Hesperia 54, 1985, pp. 1 - 54 și după schema cronologică sintetizată de Empereur-Hesnard în *Céra-* mnicare și evidențiat în schiță topografică prezentată la fig. 1.

- miques hellénistiques et romaines*, II. Les amphores hellénistiques, pp. 18 - 20. Pentru eponimul ΤΙΜΑΣΑΓΟΡΑ dă încadrare în prima jumătate a sec. II a.Chr.; v. p. 114; V. Lungu, *l.c.*, p. 213/I/1-a, asociatie inedită, datează după Virginia Grace, *Hesperia* 54, 1985, pp. 1 - 54; stampila de față este încadrată între 197 - 196 a.Chr.
8. V. Lungu, *l.c.*, p. 213/(I/1-b), aceeași asociere și încadrare ca mai sus.
  9. V. Canarache, *op. cit.*, p. 226/(503), apare pe stampila rotundă datată 220 - 180 a.Chr., cu trimitere la Pridik, p. 1, nr. 1, 2, 3, unde apare un text liniar și rotund la nr. 4 și 5; M. Gramatopol și Gh. Poenaru-Bordea, SCIV, 19, 1968, 1, p. 55/(33); legendă întocmai la L. Buzoianu, *l.c.*, p. 130, simbol "cap Helios"; idem, *l.c.*, 1992, p. 147, gr. III, datată în primele decenii ale sec. II a.Chr.; V. Lungu, *l.c.*, p. 213//(II/2-a), datată 195 a.Chr.
  10. Ca mai sus, v. nota 9; la V. Lungu, *l.c.*, p. 213/(II/3-a), unde propune completarea textului *Δ/αλίον* sau *Δ/νοσέον*, datată 195 a.Chr. și o asociază cu stampila cu inv. 36.983 (v. nota 25).
  11. Asemănător cu textul inversat, la L. Buzoianu, *l.c.*, p. 131/(10), cu trimiteri la descoperirii asemănătoare la Olbia și în literatura bulgară - datată 220 - 180 a.Chr.; la V. Lungu, *l.c.*, p. 214/(II/4-a), datată 194 a.Chr. și o asociază cu stampila cu inv. nr. 36.960 (asociatie inedită).
  12. L. Buzoianu, *l.c.*, 131/(10), datare 220 - 180 a.Chr.; V. Lungu, *l.c.*, p. 214/(II/5-a), datează 194 a.Chr. și o asociază fără similitudini cu stampila cu nr. inv. 36.993.
  13. Idem ca mai sus, nota 12.
  14. L. Buzoianu, *l.c.* ca mai sus; V. Lungu, *l.c.*, p. 214/(10), datată 194 a.Chr.
  15. L. Buzoianu, *l.c.* ca mai sus; V. Lungu, *l.c.*, p. 214/(11), datată 194 a.Chr.
  16. V. Canarache, *op. cit.*, pp. 230 și urm.; numele eponimului apare pe stampila rotundă la pp. 230 și urm., la nr. 515, 516 și 517 - ΔΑΜΟΚΠΑΤΕΥΣ; L. Buzoianu, *l.c.*, p. 182/(23); V. Lungu, *l.c.*, p. 214/(12), interpretat Δαμοχλεύς, datată 193 a.Chr.
  17. V. Canarache, *op. cit.*, p. 237/(535); L. Buzoianu, *l.c.*, p. 130/(1), datată 220 - 180 a.Chr; V. Lungu, *l.c.*, p. 214/(III-9), datată 195 a.Chr.
  18. V. Canarache, *op. cit.*, p. 248, apare în variante la nr. 578, 579 și la p. 249/(582), datată 220 - 180 a.Chr.; V. Lungu, *l.c.*, p. 214/(7-a), datează 198 a.Chr. și o asociază cu stampila cu nr. inv. 36.962.
  19. L. Buzoianu, *l.c.*, p. 132/(30), numele eponimului apare pe stampila rotundă; V. Lungu, *l.c.*, p. 214/(15), datează 201 a.Chr.
  20. L. Buzoianu, *l.c.*, p. 132/(30); V. Lungu, *l.c.*, p. 214/(16), datează 201 a.Chr.
  21. L. Buzoianu, *l.c.*, p. 132/(26), apare pe stampilă circulară; V. Lungu, *l.c.*, p. 214/(13), datare 205 a.Chr.
  22. V. Canarache, *op. cit.*, p. 251/(593), unde numele eponimului este

- Σο[στρ]άτον; V. Lungu, l.c., p. 214/(17), datează la 206 a.Chr.*
23. V. Lungu, l.c., p. 214/(18), unde reîntregește: *[τερ]έως.*
  24. V. Lungu, l.c., p. 214/(14), reconstituie ca mai sus la nota 23 și datează 200 a.Chr., iar al doilea cuvânt, ca la nr. 5, nota 12.
  25. V. Lungu, l.c., p. 214/(8), reconstituie numele eponimului *'Επ' Ιερέως*, și îl datează la 197/196 a.Chr.
  26. V. Lungu, l.c., p. 215/(19), unde reconstituie numele fabricantului: *Αίνεας*; v. la V. Canarache, op. cit., p. 260/(628), scris invers.
  27. V. Canarache, op. cit., p. 229/(511, 512, 513), apare tot pe ștampilă rotundă; V. Lungu, l.c., p. 215/(20), retranscrie *Πανάμον.*
  28. V. Canarache, op. cit., p. 255/(607), cu trimitere întocmai și la Pridik, p. 21, nr. 423 - 437; V. Lungu, l.c., p. 214/(4-b) o asociază cu inv. nr. 36.967, transcriindu-l *Αγαποχλεῦς.*
  29. V. Canarache, op. cit., p. 258/(618).
  30. Idem.
  31. V. Lungu, l.c., p. 215/(21) îl reconstituie astfel: *Σμινθίον / Αριστ[ε]ίδα.*
  32. V. Lungu, l.c., p. 213/(2-b) o asociază cu ștampilă cu inv. nr. 36.979 și reconstituie al doilea nume ca fiind *Αριστείδα.*
  33. V. Canarache, op. cit., p. 231/(515, 516 și 517), cu trimitere la Pridik, p. 24, nr. 558 - 560; L. Buzoianu, l.c., p. 135/(15 - 17); V. Lungu, l.c., p. 213/(3-b), o asociază cu ștampilă cu inv. nr. 36.996.
  34. Idem ca mai sus, la: V. Canarache, op. cit., și L. Buzoianu, l.c.; V. Lungu, l.c., p. 214/(5-b) o asociază cu ștampilă cu nr. inv. 36.984.
  35. Idem ca mai sus, la: V. Canarache, op. cit., și L. Buzoianu, l.c.; V. Lungu, l.c., p. 215/(25).
  36. V. Lungu, l.c., p. 214/(7-b), o asociază cu ștampilă cu inv. nr. 36.970.
  37. V. Lungu, l.c., p. 215/(226), face reconstituirea */Κλειστιμβροτίδα /βαδρομιοίς.*
  38. V. Lungu, l.c., p. 214/(8-b), îl reconstituie *Καχινθίου / Αριστείδα.*
  39. V. Canarache, op. cit., p. 266/(651); V. Lungu, l.c., p. 214/(6-b), o asociază cu ștampilă cu inv. nr. 36.964.
  40. V. Canarache, op. cit., p. 263/(640 și 641); L. Buzoianu, l.c., p. 137/(32 și 33), o datează 200 - 180 a.Chr.; V. Lungu, l.c., p. 215/(27), îl reconstituie într-o formă greșită: *Μαρτύρα.*
  41. V. Canarache, op. cit., p. 265/(649), cu trimiteri întocmai la Pridik, p. 33, nr. 823 - 827; L. Buzoianu, l.c., p. 139/(44), datată 220 - 180 a.Chr.; V. Lungu, l.c., p. 215/(28).
  42. Reconstituire după V. Canarache, l.c. mai sus; ar putea fi reconstituit și după L. Buzoianu, l.c., p. 132/(20 și 22), unde apare *ΑΡΗΟΚΠΑΤΕΥΣ* sau *ΔΑΜΟΚΠΑΤΕΥΣ*; idem, p. 135/16 și 17); V. Lungu, l.c., p. 215/(29), îl reconstituie *ΔΑΜΟΚΠΑΤΕΥΣ.*
  43. Poate fi reconstituită după V. Canarache, op. cit., p. 239/(543), *Πανάμον;* V. Lungu, l.c., p. 215/(30), îl reconstituie *γοαχινθίον.*
  44. M. Gramatopol și Gh. Poenaru-Bordea, l.c., p. 57/(47), apare în ștampilă circulară și datată 220 - 180 a.Chr; L. Buzoianu, l.c., în

- Pontica 25, 1992, p. 144/(260) la gr. I și II; V. Lungu, *l.c.*, p. 215/(1-a) - T.B.
45. L. Buzoianu, *l.c.*, Pontica 13, 1980, p. 135/(14) apare *BPOM[I]JOY*, datare 180 - 150 a.Chr.; idem, Pontica 25, p. 151/381; V. Lungu, *l.c.*, p. 216/(3-a) - T.B.
46. V. Canarache, *op. cit.*, p. 250/(585); L. Buzoianu, Pontica 13, 1980, p. 133/(33); idem, Pontica 25, p. 148/(324).
47. V. Canarache, *op. cit.*, p. 265/(649); L. Buzoianu, *l.c.*, Pontica 13, 1980, p. 139/(44), datată 220 - 180 a.Chr.; idem, Pontica 25, p. 150/(366 - 367); V. Lungu, *l.c.*,
48. V. Canarache, *op. cit.*, p. 245/(568); L. Buzoianu, Pontica 13, p. 132/(27), apare *'ΕΠ[I] ΙΑΣΙΚΡΑΤΕΥΣ*.
49. V. Canarache, *op. cit.*, p. 260/(625); L. Buzoianu, *l.c.*, Pontica 13, p. 136/(22), cu mențiunea *în nordul Dobrogei*, datată 200 - 180 a.Chr.; idem, *l.c.*, Pontica 25, p. 150/352, gr. a III-a.
50. V. Canarache, *op. cit.*, p. 247/(573).
51. M. Gramatopol și Gh. Poenaru-Bordea, *l.c.*, p. 58/(65); V. Canarache, *op. cit.*, p. 241/(551), unde apare ca eponim și la p. 257/(616), unde apare grafic întocmai ca la noi în lista de producători.
52. V. Canarache, *op. cit.*, p. 228/(507), unde apare pe ștampilă rotundă ca la noi cu text clar complet: *AINEA ΑΓΡΑΝΙΟΥ* și la p. 260/(626 și 627).
53. M. Zahariade și colaboratorii, *l.c.*, pass.
54. V. Lungu, *l.c.*, p. 214/(12).
55. L. Buzoianu, *l.c.*, p. 135/(14), unde numele producătorului îl încadrează între 180 și 150 a.Chr; idem, Pontica 25, p. 151/(381), unde îl încadrează în grupa a IV-a (E.3.2.), către jumătatea sec. II a.Chr.
56. G. Simion, Peuce 10, 1990, vol. I, p. 34 și vol. II, pp. 25 și urm., pl. II.
57. Cercetări și informații - V. Lungu, căreia îi mulțumim și pe această cale.
58. V. Canarache, *op. cit.*, pp. 380 și urm.
59. *Ibidem*, p. 383.
60. G. Simion, Peuce 2, 1971, pp. 63 - 129.
61. Idem, *l.c.*, în Probleme actuale ale istoriei naționale și universale, p. 39.
62. *Ibidem*, p. 31.
63. Idem, Thraco-Dacica 16, 1995, București, sub tipar.
64. Cercetări inedite - G. Simion.
65. D. Berciu, *Arta traco-getică*, București, 1969, p. 39 și plan, p. 35.
66. G. Simion și Gh. Cantacuzino, MCA 8, 1962, pp. 373 - 382; G. Simion, Peuce 6, 1977, pp. 49 - 73, unde revine asupra datării, pledând pentru sec. III a.Chr.
67. G. Simion, Peuce 2, p. 127; idem, Peuce 6, 1977, pp. 56 și urm.
68. Exsp. Bujor, v. bibliografia de la nota 2 de mai sus.
69. G. Simion, Peuce 6, 1977, pp. 56 și urm.
70. Cercetări inedite - G. Simion.
71. D. Berciu, MCA IV, pp. 281 - 318; B. Mitrea, MCA 7, pp. 283 - 290; idem, MCA 8, pp. 369 - 372; M. Irimia, Pontica 1, 1968, pp. 193 -

- 232; idem, *Pontica* 2, 1969, pp. 23 - 40; idem, *Pontica* 4, 1971, pp. 41 - 55; idem, *Pontica* 6, 1973, p.
72. MM. Babeș, *SCIVA* 39, 1988, 1, pp. 3 - 32; M. Irimia, *Thraco-Dacica* 5, 1984, 1 - 2, pp. 64 - 83; E. Moscalu, *Dacia N.S.*, 21, pp. 329 - 340; I. Nemeti, *Thraco-Dacica* 9, 1988, 1 - 2, pp. 49 - 73; S. Sanie, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie* - Iași, nr. 22/2, 1985, pp. 377 - 390, I/1, 1987, pp. 115 - 124 și nr. I/2, 1987, pp. 127 - 140; V. Sârbu, *Credințe și practici funerare, religioase și magice în lumea geto-dacilor*, Brăila-Galați, 1993; G. Simion, *Peuce* 6, 1977, p. 49 - 72, cu toate trimiterile bibliografice pe care le menționează trimiterile noastre de mai sus.
73. M. Bucovală, *Necropole elenistice la Tomis*, Constanța, 1967, p. 119.
74. H. Daicoviciu, *Thracia* 4, 1977, Sofia, pp. 64 și urm.; V. Vasiliev, *Scrisori agatărși pe teritoriul României*, Cluj-Napoca, 1980, pass.
75. M. Bucovală, *op. cit.*, pass. (fig. 92 și 93, ca analogii de formă).
76. R. Vulpe și colectivul, *SCIV* 2, 1951, 1, p. 213, fig. 28/2.
77. A.D. Alexandrescu, *Dacia N.S.*, 24, 1980, p. 41, fig. 57/1 - 10.
78. M. Babeș, *SCIV* 28, 1977, pp. 319 - 352.
79. V.V. Bazarciuc, *MCA* 14, 1980, pp. 164 - 177; idem, *SCIVA* 38, 1987, 1, pp. 33 - 39.
80. C.M. Tătulea și D. Vicoveanu, în *Cercet. Ist.*, Iași, pp. 143 - 150; S. Sanie, *Studii dacice*, 1981, 1981, Cluj-Napoca, pp. 174 - 195; R. Vulpe, *An. Dobrogei* 12, 1931, 1 - 2, pp. 257 - 262; R. și Ecaterina Vulpe, *Dacia* 3 - 4, 1927 - 1932, pp. 253 - 351.
81. R. Vulpe, *SCIV* 3, 1952, p. 203, fig. 17.
82. *Ibidem*, p. 198.
83. C. Beldiman, *Cumidava* 15, 1989; Apud V. Sârbu, *op. cit.*, pp. 68 și urm.
84. R. Vulpe, în *Dacia III - IV*, 1927 - 1932, p. 317 face afirmația că prima apariție a acestui tip de figurine a fost în Gallia în cca de-a treia perioadă a epocii La Tène, iar în Peninsula Balcanică, ele au o origine meridională, dc unde au patruns la noi (în partea septentrională), prin intermediul influenței romane.
- Descoperirile ulterioare au infirmat această teză. Acum, în Muzeul Național Bulgar din Sofia este expusă o figurină identică cu cele de la Murighiol, atât ca realizare artistică, cât și ca dimensiuni. Este datată în sec. IX a.Chr. Cererea noastră pentru o informație certă asupra provenienței și datării acestei piese a rămas fără răspuns. Considerăm că încadrarea ei în prima epocă a fierului (Ha B) este greșită, dar ne atenționează asupra arealului acestui tip de figurină; v. lucrarea de sinteză a lui V. Sârbu, Brăila-Galați, 1993, pp. 61 și urm., unde face afirmația că reprezentările antropomorfe au o origine locală și aparțin specificului spiritualității geto-dace, asigurându-le vechimea până în sec. XII a.Chr.
85. S. Dumitrașcu, V. Lucăcel, *Cetatea dacică de la Marca*, Zalău, 1974, p. 22, fig. 26 - 27.
86. Getica, ed. 1982, București, p. 342.

87. Fl. Preda și V. Dupoi, *Crisia* 9, 1979, Oradea, pp. 84 și urm.
88. Ghenuță Coman, *SCIVA* 28, 1977, 2, p. 256.
89. v. comentariile din lucrările menționate la notele 80, 83, 84, 87 și 88.
90. V. Sârbu, *op. cit.*, 1993, pass.
91. R. și Ecaterina Vulpe, *I.c.*, în *Dacia* 3 - 4, 1927 - 1932; D. Protase, *Riturile funerare la daci și dacoromani*, București, 1971; N. Conovici, *SCIVA* 25, 1974, 2, pp. 295 - 301; Gh. Coman, *I.c.*, în *SCIVA* 28, 1977, 2; Fl. Preda și V. Dupoi, *I.c.*, în *Crisia* 9, 1979; S. Sanie, *I.c.*, la nota 72 de mai sus; I.H. Crișan, *Spiritualitatea geto-dacilor*, București, 1986; idem, în *Apulum* 18, 1980, pp. 81 - 87; V. Sârbu, *op. cit.*, la nota 84 de mai sus.
92. Ovidiu, *Tristele*, V, 10, 40 - 45.
93. Pontica 25, 1992, pp. 99 - 165.
94. *Ibidem*, p. 118 și p. 150/(346 - 351).
95. *Ibidem*, p. 150/(344 - 345).
96. *Ibidem*, p. 151.

A New Getic Necropolis at Murighiol, Tulcea County

Abstract

The paper makes a presentation of the researches of two tumulary tombs in the vicinity of the village Dunavățul de Sus, commune Murighiol. The phenomenon of flattening which was brought about since the ancient time has a result the destroy of the tombs within the tumulus. We still can find in the complex of tombs the rings which made the delimitation of the sacred zone, rings which consisted of fragments of Rhodian amphorae, a small part of the walls made of stone belonging to a funerary room and a tomb of incineration with urn (found in situ).

The importance of the discoveries is appreciated by the author from the following points of view:

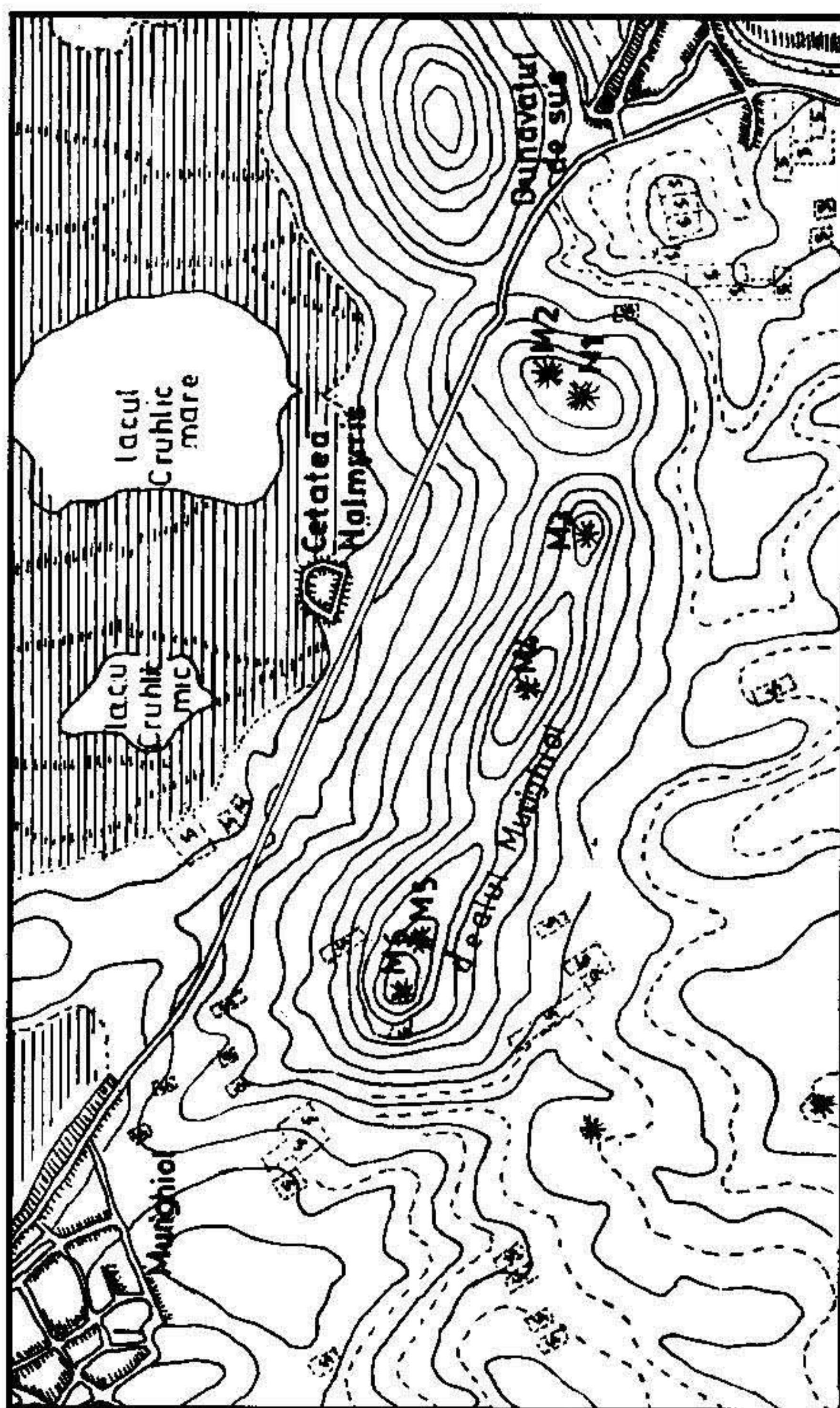
- The presence of 52 ears of Rhodian amphorae (dated between 220 and 193 BC) stresses the role of hegemony of Rhodos over the other polis during the second half of the IIIrd century and the beginning of the IIInd century BC, both as an economic and political power, as well as the monopole of the trade in the Euxine Sea;

- The discovery is important for the enhance of the knowledge of the onomastics in this large settlement during its greatest development period. This importance was stressed by Vasilica Lungu in her study, quoted in the pages of the present work;

- It contributes to the knowledge of the ritual-funerary tradition used by the Getic communities within this area during a period for which we notice the lack of the archaeological sources (between the end of the IIIrd century and the beginning of the IIInd century BC);

- The tomb with incineration in urn, as well as the whole tumular funerary complex is considered by the author as belonging to the Getic autochthonous and as perpetuation of the older traditions, well-known through the researches of the necropoleis at Agighiol, Murighiol, Enisala, Telița, Celic-Dere etc.;

- The pieces discovered in the tomb of incineration in urn are considered as being the case specific to some practices and forms of magic and witchcraft, with no connection with the sphere of the religion.

Fig. 1. Schiță topografică a zonei arheologice din teritoriul de est al localității Murighiol.
Fig. 1. Topographic plan of the zone of archaeological interest situated eastwards from Murighiol.

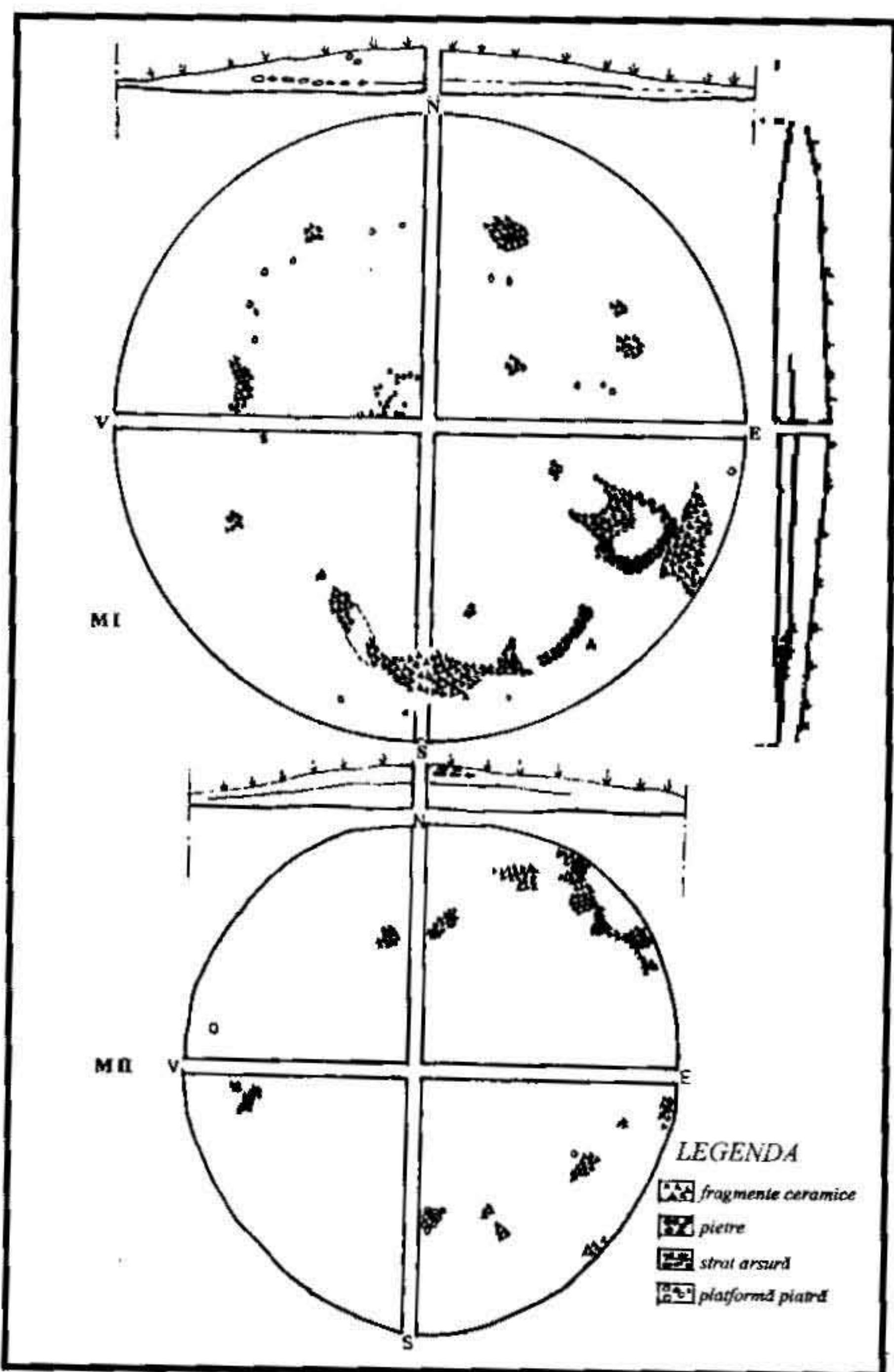

Fig. 2. Planurile și profilele celor două movile cercetate.
 Fig. 2. Plans and profiles of the two researched mounds.

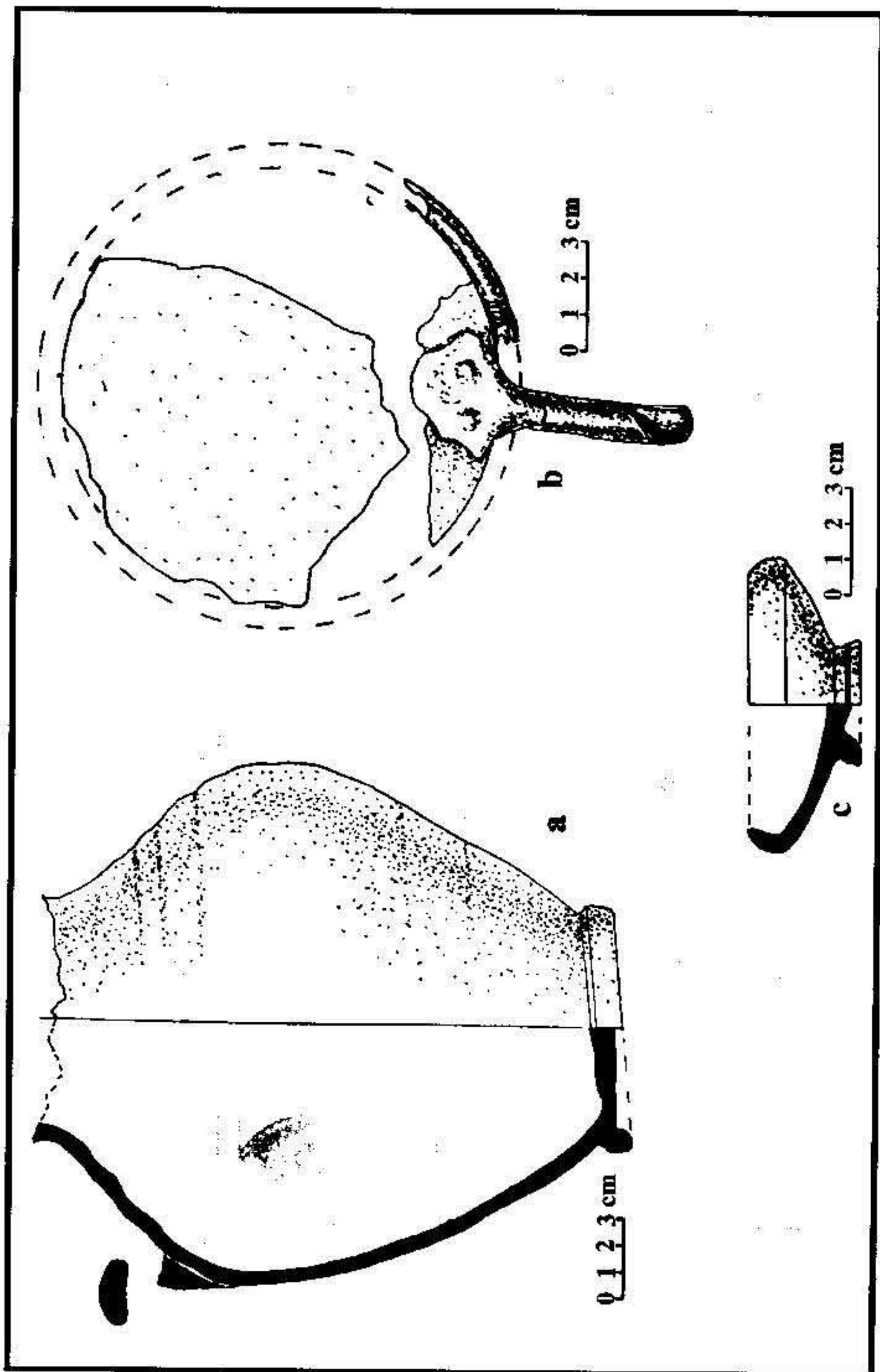
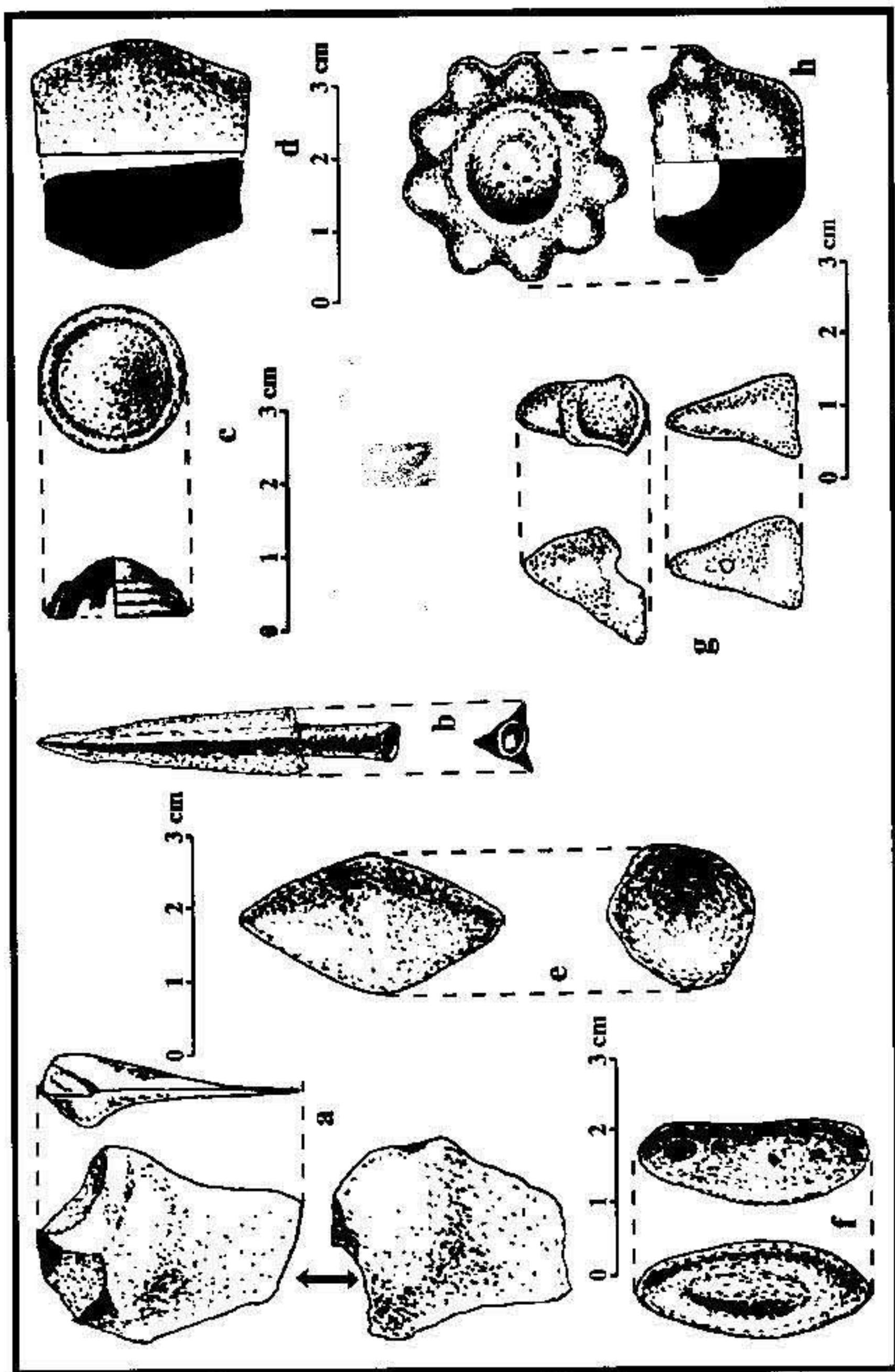

Fig. 3. Vasul-urnă al mormântului de incinerare din M I și obiectele de ofrandă depuse lângă el.
Fig. 3. The urn-vessel of the tomb of incineration discovered in M I and the offerings found near it.

Fig. 4. O parte din obiectele depuse în urnă: a) silex; b) vârf de săgeată din fier; c) nasture (bumb) din fier cu ramă de bronz; d) fusaiola; e) obiect din lut decorat cu proeminențe (miniatură); f) vas de lut decorat cu pescuit (miniatură); h) vase de pescuit (miniatură).

Fig. 4. Some of the objects found in the urn: a) silex; b) arrow tip made of iron with a bronze frame; c) button made of iron with a bronze frame; d) piece made of clay, used for the spindle; e) little peasant sandal or little boat (miniature); f) vessel made of clay decorated with fish scales (miniature); g) vessel made of clay decorated with prominences (miniature).

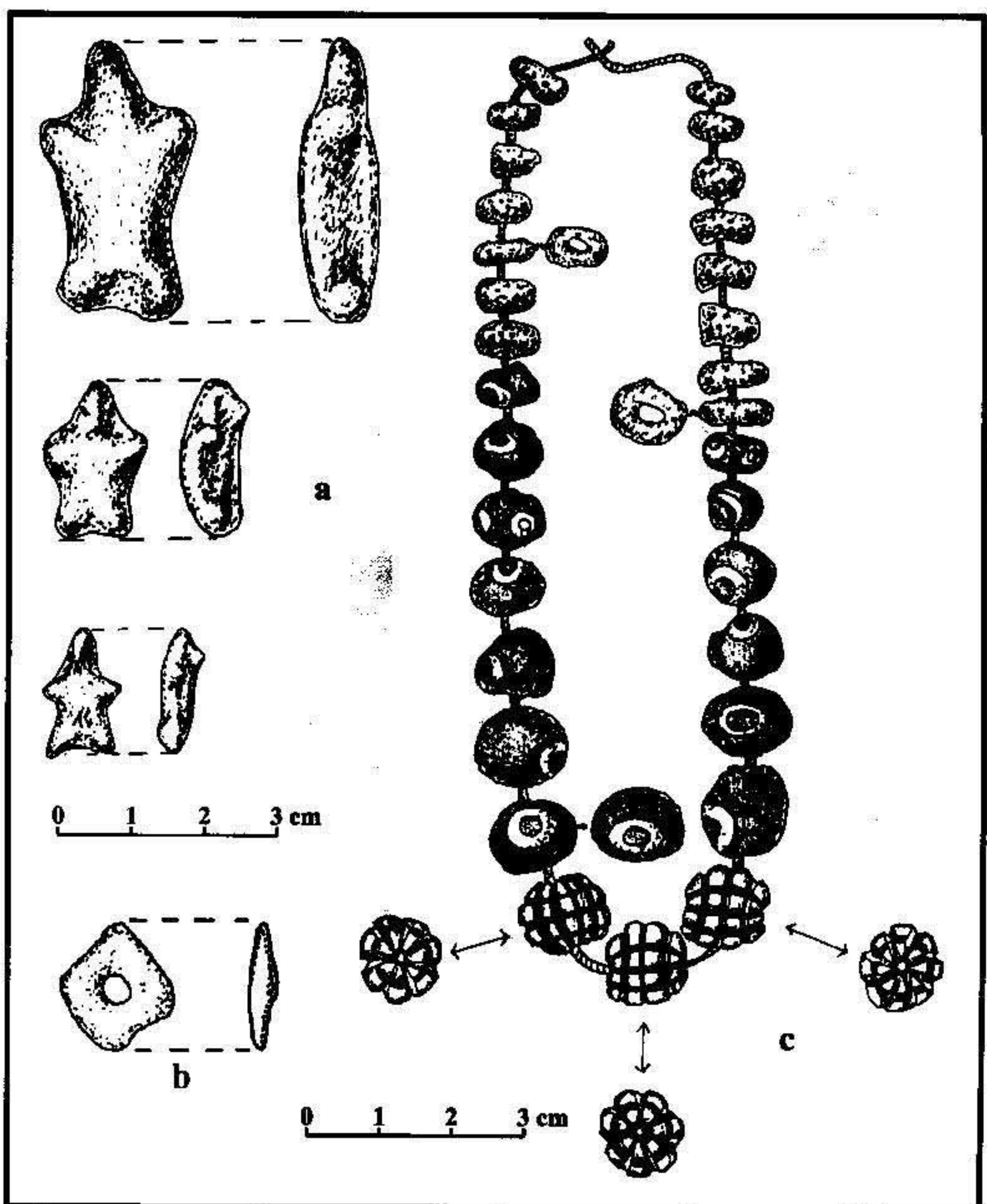

Fig. 5. A două parte din obiectele depuse în urnă: a) figurine antropomorfe din lut; b) mărgică din lut; c) diferite forme de mărgele din sticlă.

Fig. 5. Other objects found in the urn: a) antropomorphic figurines made of clay; b) little bead made of clay; c) several forms of beads made of glass.

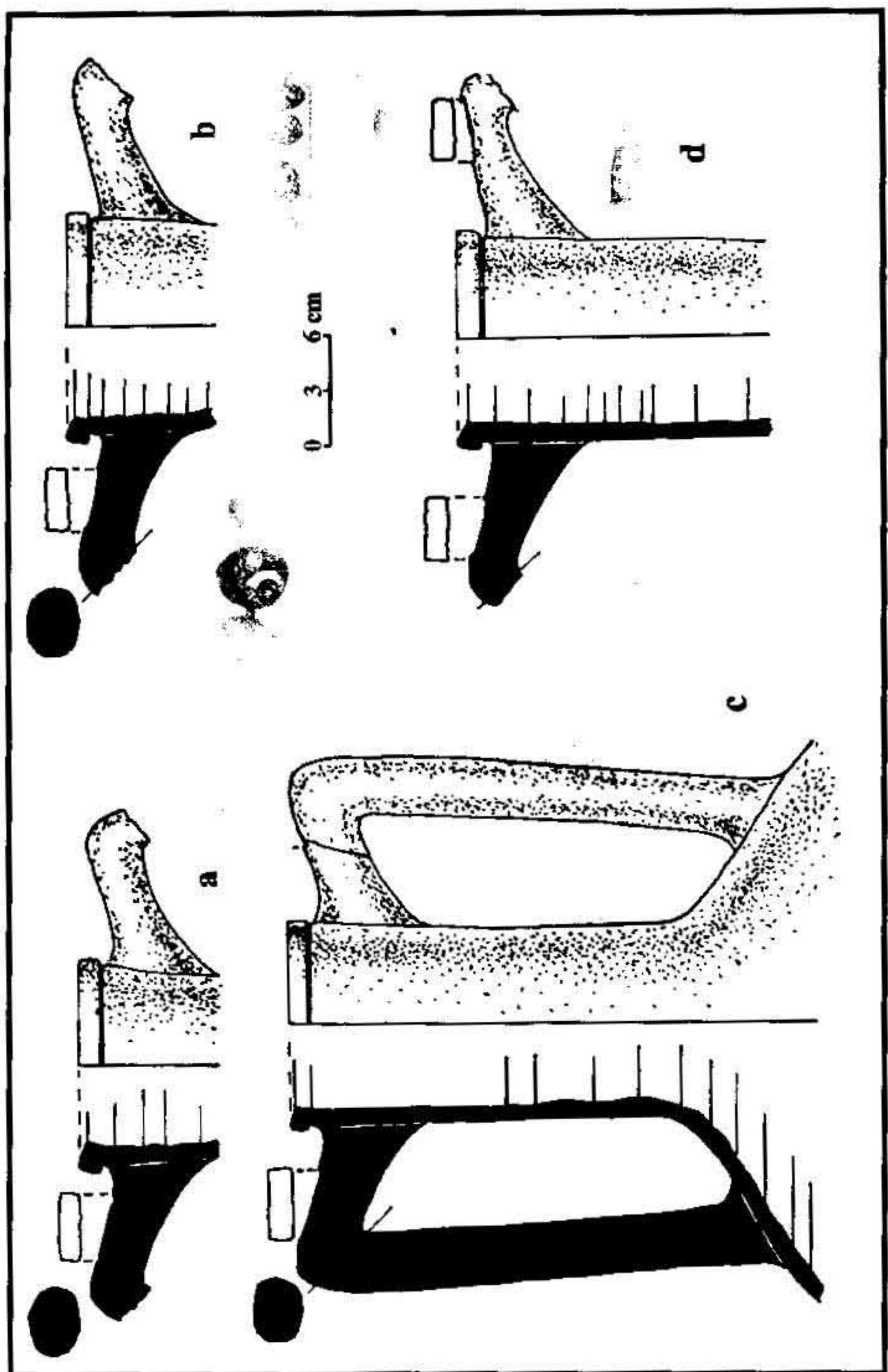
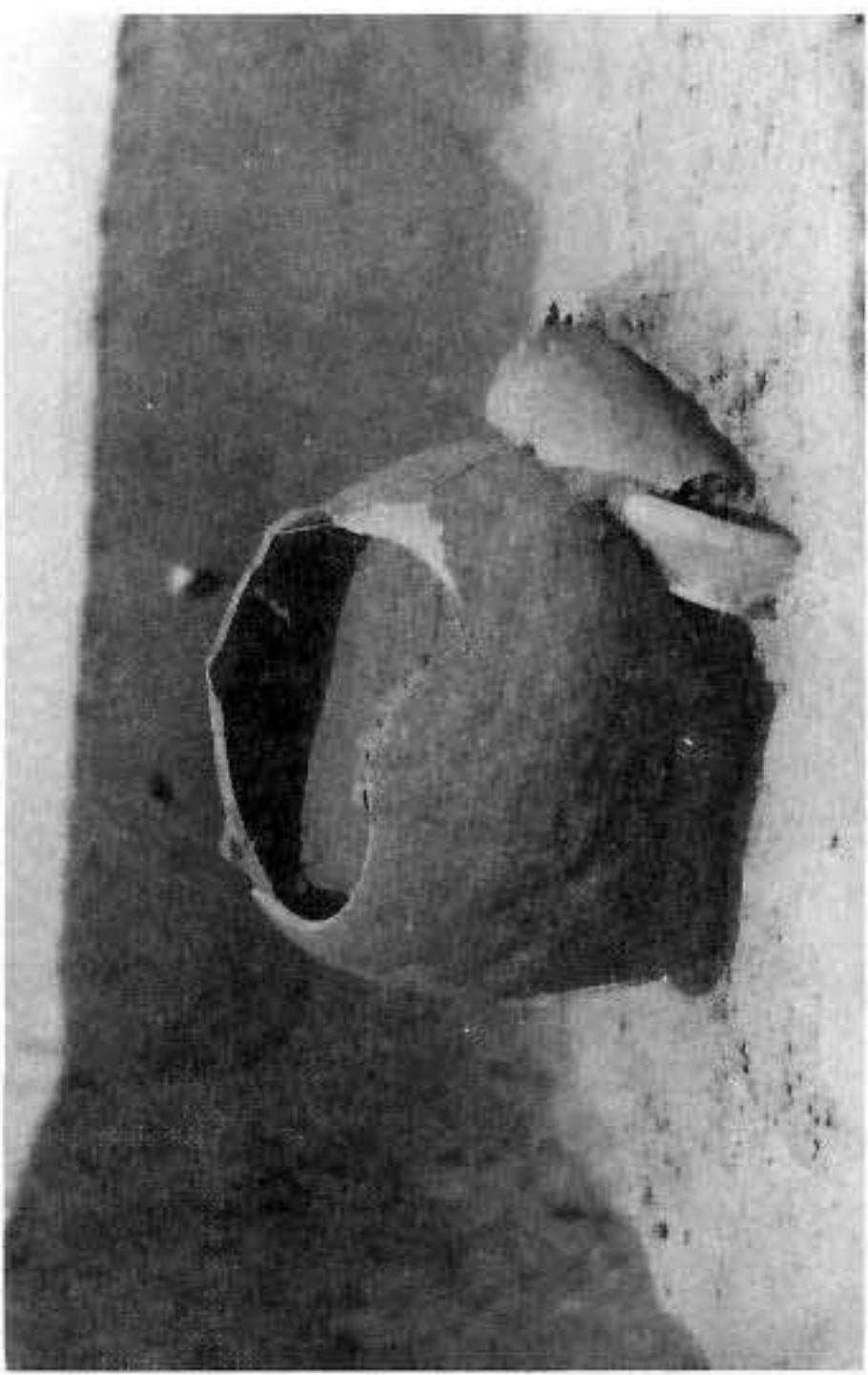

Fig. 6. Partea superioară de la amfore rodiene (restaurări). • The upper part of *Rhodian amphorae* (restored).

b d

a c

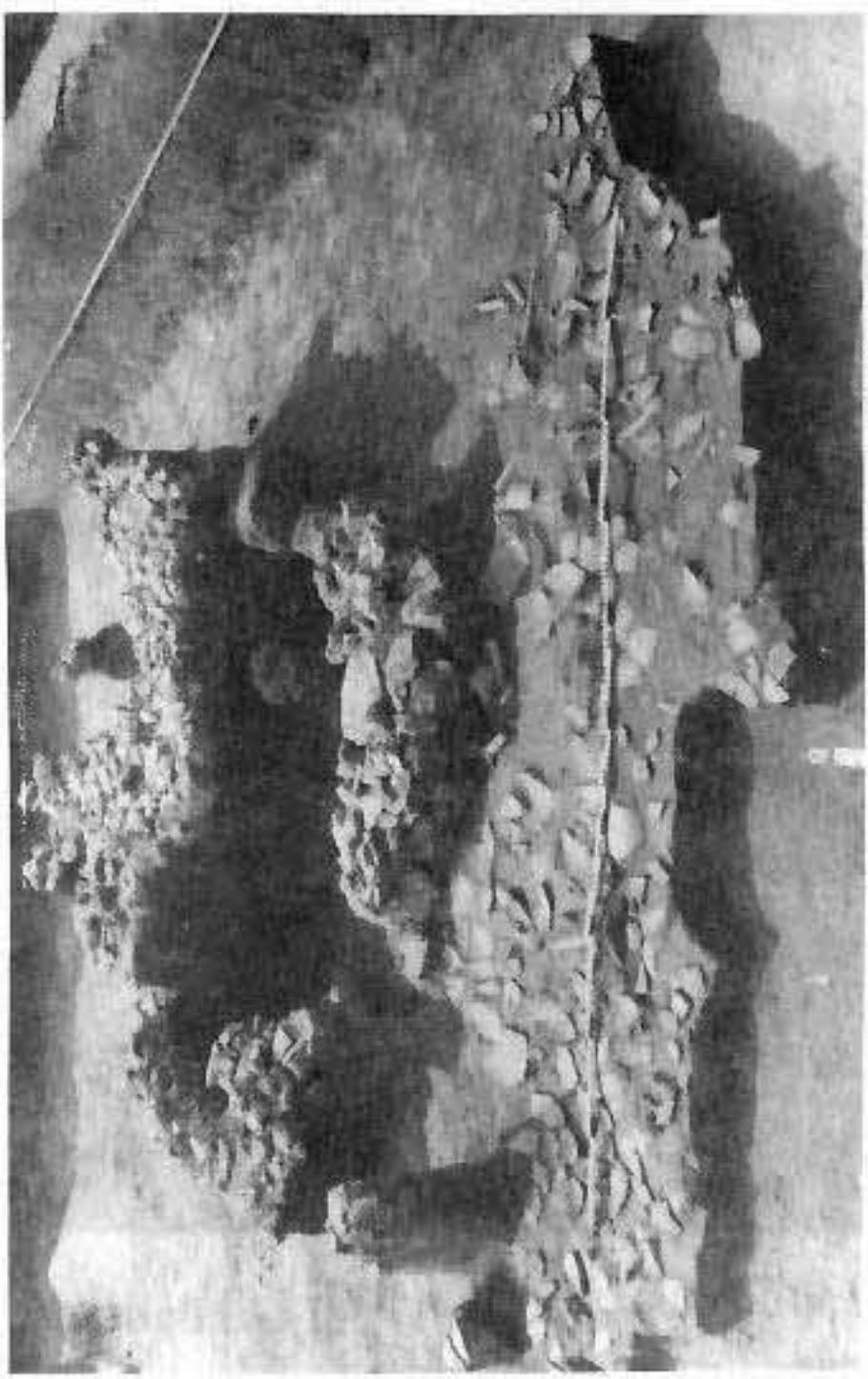
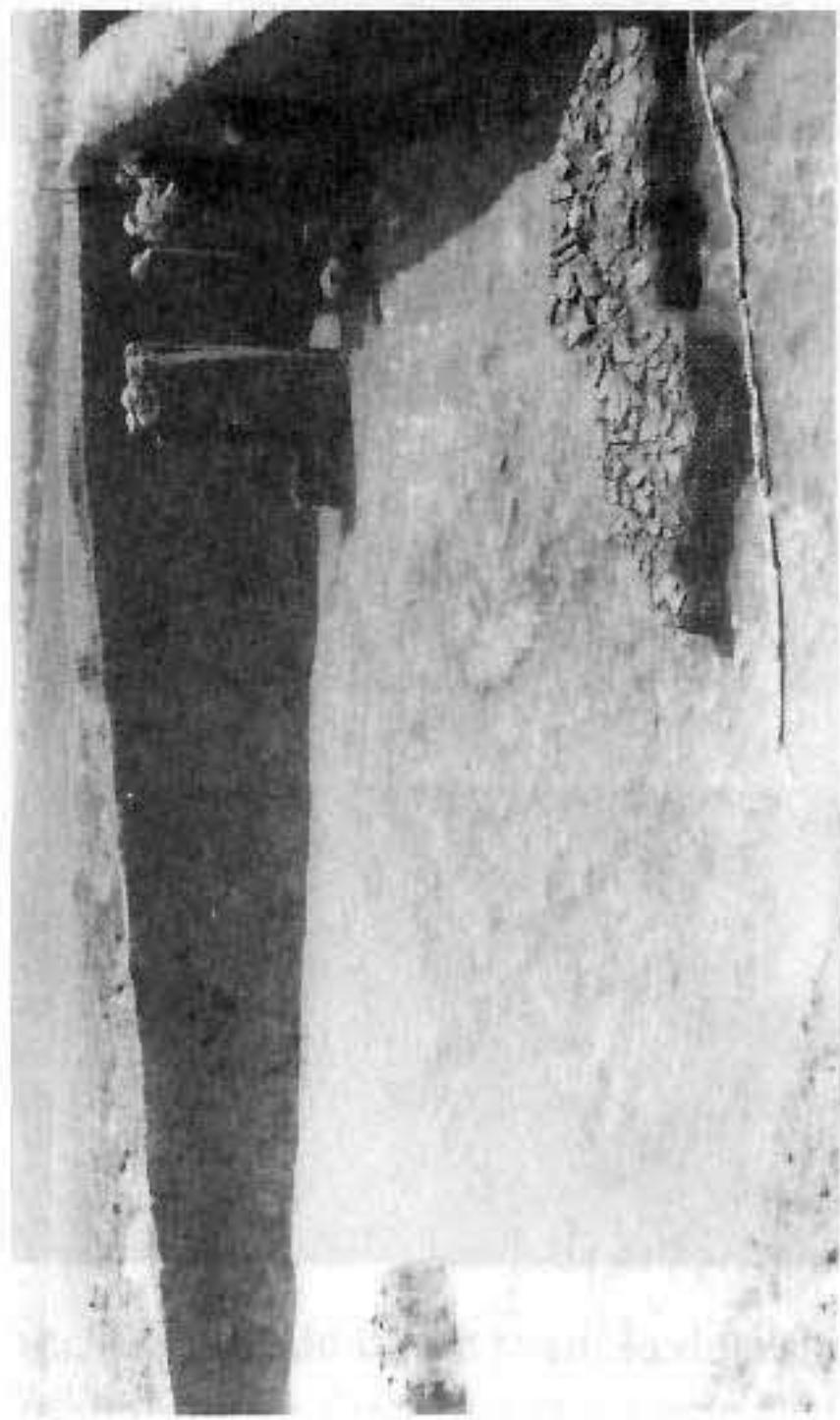

Fig. 7. Aspecte de pe șantier: a) vedere asupra sectorului de nord-vest; b) vedere asupra sectorului de sud-est; c) detaliu asupra camerei funerare; d) mormântul de incineratie cu urnă.

Fig. 7. Aspects of the site: a) view of the north-western sector; b) view of the south-eastern sector; c) detail of the funeral room; d) the tomb of incineration with urn.

a

f

b

g

c

h

d

i

e

j

Fig. 8. Stampile descoperite în M I.

Fig. 8. Stamps discovered in M I.

Fig. 9. Stampile de pe toartele de amfore descoperite în M I.

Fig. 9. Stamps found on the ears of the amphorae discovered in M I.

Fig. 10. Stampile din M I; partea superioară a două amfore rodiene din M II.

Fig. 10. Stamps discovered in M I; the upper part of two Rhodian amphorae in M II.

a

b

c

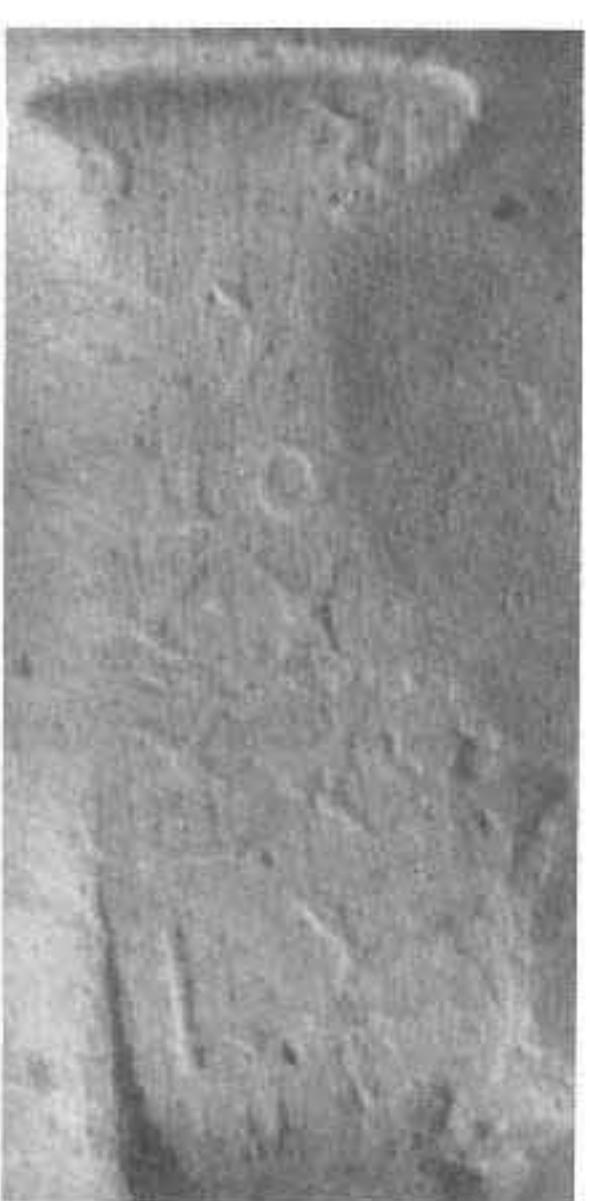
d

e

f

g

Fig. 11. Stampile descoperite în M II.
Fig. 11. Stamps discovered in M II.